Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

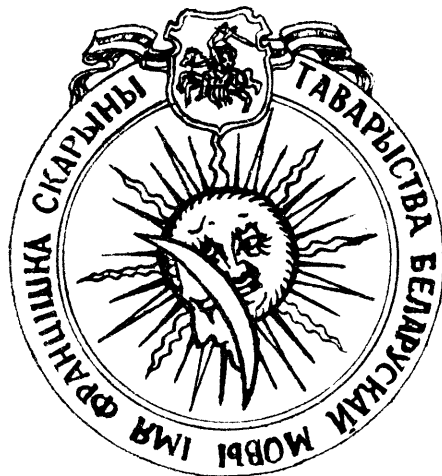

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) ◈ 28 (84) ◈ 15 ліпеня 1992 г. ◈ Кошт 1 рубель (Па падпісцы — 10 кап.)

ЧЫЯ ДЗЯРЖАВА?

Беларуска-літоўскі «круглы стол», прысвечаны Вялікаму княству Літоўскамі

19—20 чэрвеня ў мястэчку Гервяты Астравецкага раёна Гродзенскай вобласці адбылася сустрэча гісторыкаў Беларусі і Літвы.

Ініцыятарамі «круглага стала» былі і ладзілі яго Міжнародная асацыяцыя беларусістаў, БНФ «Адраджэньне», Саюдзіс, акадэмічныя інстытуты гісторыі дзвюх краін і астравецкія ўлады. Сярод беларускіх удзельнікаў былі дырэктар Скарынаўскага цэнтра Адам Мальдзіс, дэпутаты Зянон Пазьняк і Алег Трусаў, прафесар Міхась Ткачоў, намеснік дырэктара Інстытута гісторыі АН Беларусі М. Біч і іншыя, літоўскіх — старшыня Саюдзіса гісторык Юозас Тумяліс і дырэктар Інстытута гісторыі АН Літвы Антанас Тыла.

Удзельнікі абмяркоўвалі праблемныя пытанні гісторыі і метадалогіі даследавання Вялікага княства Літоўскага з мэтай вызначыць агульныя падыходы да некаторых прынцыповых палажэнняў. Удзельнікі, узгадніўшы пазіцыі, звярнулі ўвагу на такія важныя факты, як супольнасць дзяржаўнасці, дзяржаўнай свядомасці, дзяржаўных інтарэсаў і грамадзянскай ментальнасці ў ВКЛ. Гэты феномен з'яўляецца бясспрэчнаю падставай навуковых падыходаў да вывучэння спадчыны ВКЛ. Была адзначана культуралагічная і палітычная ўнікальнасць супольнай балта-славянскай дзяржавы, яе арганізацыйна-палітычнае адзінства.

Удзельнікі лічаць непрадуктыўным механічны перанос сучасных нацыянальных уяўленняў на дачыненне сіл і тэндэнцый у ВКЛ. Патрэбы гістарычнай навукі і існаванне дзвюх суверэнных дзяржаў — Рэспублікі Беларусь і Літоўскай Рэспублікі — прамых спадкаемцаў гісторыі ВКЛ — вымагаюць раскрыцця сутнасці супольнага дзяржаўнага ўтварэння, якое можа вызначыць з сённяшняга погляду як літоўска-беларускую або — раўназначна — беларуска-літоўскую дзяржаву, улічваючы пры гэтым важкі ўклад, які ў палітычнае і культурнае развіццё ВКЛ працяглы час уносіць украінскі народ.

Палажэнні гістарычных канцэпцый, якія вынікаюць з палітычных меркаванняў «трэціх сіл» і тэндэнцыйных ацэнак гісторыі ВКЛ, непрымальныя з навуковага пункту погляду.

Будучыня беларускага і літоўскага народаў і нашых дзяржаў неадлучная ад раскрыцця і аб'ектыўнай ацэнкі нашай мінуўшчыны.

Вырашана стварыць двухбаковую камісію гісторыкаў Літвы і Беларусі для вызначэння формаў далейшага супрацоўніцтва і ажыццяўлення канкрэтных прапаноў.

Цікавая наша незалежнасць... Стар. 3

✦✦✦✦✦

Сорамна за такіх бацькоў Стар. 2

Валадару роднага слова

110-ай гадавіне з дня нараджэння народнага песняра Беларусі Янкі Купалы была прысвечана рэспубліканская навукова-метадычная канферэнцыя, якая адбылася ў Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Ф. Скарыны. З дакладамі і паведамленнямі на канферэнцыі выступілі навукоўцы з Гомеля, Мазыра, Брэста, Магілёва. Уступнае слова меў рэктар Гомельскага дзяржаўнага універсітэта член-карэспандэнт АН Рэспублікі Беларусь Л. А. Шамяткоў. На пленарным пасяджэнні пра ролю Янкі Купалы ў развіцці нацыянальнай мовы і літаратуры гаварылі прафесар У. В. Анічэнка, загадчыца кафедры беларускай літаратуры Л. В. Мельнікава і дэкан факультэта методыкі і педагогікі пачатковага навучання В. В. Шур з Мазырскага педінстытута, доктар філалагічных навук Р. М. Казлова з Гомельскага універсітэта, дацэнт кафедры методыкі і педагогікі пачатковага навучання Л. А. Піскун.

Пасля пленарнага пасяджэння канферэнцыя працягвала секцыйную работу. Пра асаблівасці мовы Купалавых твораў распавядалі А. П. Ціток з Брэсцкага педінстытута, У. Д. Кніга з Мазырскага педінстытута, А. А. Станкевіч, У. А. Бобрык з Гомельскага універсітэта і іншыя.

Правядзенне навуковай канферэнцыі на базе Гомельскага універсітэта мае свае адметнасці. Тут на кафедры беларускай мовы створаны «Слоўнік мовы Янкі Купалы», выданне якога стане значным укладам у развіццё філалагічнай навукі.

Л. П. КУЗЬМІЧ,
выкладчык кафедры беларускай мовы ГДУ.

Поступ тыдня

З АФІЦЫЙНЫМ ВІЗІТАМ НАВЕДАЎ БЕЛАРУСЬ ПРЭЗІДЭНТ РУМЫНІІ ІОН ІЛІЕСКУ. Гэта першы прыезд у нашу краіну кіраўніка румынскай дзяржавы.

МІНІСТР ІНФАРМАЦЫІ БЕЛАРУСІ АНАТОЛЬ БУТЭВІЧ НАВЕДАЎ З АФІЦЫЙНЫМ ВІЗІТАМ РЭСПУБЛІКУ ПОЛЬШЧА. Вяліся перамовы аб супрацоўніцтве ў сферы тэлебачання паміж тэлекампаніямі Беларусі і Польшчы, а таксама разгледжаны пытанні распаўсюджвання беларускай кнігі і перыёдыкі на Беласточчыне.

У МАСКВЕ ПА ІНІЦЫЯТЫВЕ МАСКОЎСКАГА ТАВАРЫСТВА ІМЯ Ф. СКАРЫНЫ ПРАВЕДЗЕНА ЎРАЧЫСТАЕ НАБАЖЭНСТВА, ПРЫСВЕЧАНАЕ 110-АЙ ГАДАВІНЕ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЯНКІ КУПАЛЫ. Упершыню ў касцёле на Лубянцы гучала беларуская мова, на якой вёўся абрад святой імшы.

НАМЕСНІК МІНІСТРА АБАРОНЫ БЕЛАРУСІ ПЕТР ЧАВУС ЗАЯВІЎ, што вывесці ядзерныя ўзбраенні з краіны наўрад ці атрымаецца за сем гадоў. Да ўсяго, ён паведаміў, што спяшацца з вывадам стратэгічных ядзерных ракет сёння не ў інтарэсах краіны. Але ўсё-такі Беларусь прыме ўдзел у перагаворах па раззбраенні і будзе выконваць у гэтым плане ўсе свае абавязкі.

ПАДПІСАНА ПАГАДНЕННЕ ПАМІЖ БЕЛАРУССЮ І УКРАІНАЙ АБ ПОЎНЫМ УЗАЕМНЫМ ЗАЛІКУ ЎСІХ ЗАПАЗЫЧАНАСЦЕЙ — першае ў такім родзе пагадненне паміж краінамі СНД. Як мяркуюць спецыялісты, краіны СНД павінны Беларусі больш, чым яна ім. Напрыклад, Расія павінна 120 мільярдаў рублёў, а Беларусь Расіі — толькі 40 мільярдаў.

У МЕНСКУ АДБЫЛОСЯ ПЕРШАЕ ПЛЕНАРНАЕ ПАСЯДЖЭННЕ ГЕРМАНА-БЕЛАРУСКАГА САВЕТА ЭКАНАМІЧНАГА СУПРАЦОЎНІЦТВА. Былі абмеркаваны перспектывы далейшага супрацоўніцтва нашых краін у эканоміцы.

НА ЗДЫМКУ: старшыня праўлення малога прадпрыемства «Аграінтэрпрагрэс» Леанід Матусевіч (справа) дзеліцца вопытам работы з будучымі фермерамі.
Фота Яўгена КАЗЮЛІ (БелТА).

У суполках ТБМ

Адбылася сустрэча прадстаўнікоў рады Таварыства беларускай мовы Завадскога раёна Менска з пракурорам раёна В. А. Прусам. У сустрэчы прыняў удзел старшыня гарадской рады ТБМ прафесар М. І. Савіцкі.

Адбылася гутарка пра выкананне Закона аб мовах. На сустрэчы прыйшлі да агульнай думкі, што неабходна актывізаваць грамадскі рух па адраджэнні мовы, ствараць суполак ТБМ на прадпрыемствах і ва ўстановах, у тым ліку і ў самой пракуратуры.

Падрабязную інфармацыю аб выніках і ходзе выканання Закона аб мовах у раёне В. А. Прус паабяцаў даць у друку.

М. ЛАВІЦКІ,
старшыня рады.

У бібліятэках

АВАЛОДАЦЬ МОЎНЫМІ СКАРБАМІ

Насёлак наш невялікі, і ўсе добра ведаюць адзін аднаго. Размаўляе ж большасць людзей «трасянкай», а круглянская «бяроза» выдае ўраджэнца нашых мясцін нават у Менску, хаця і пражыў ён там больш за трыццаць гадоў. Але большасць не здаецца. То тут, то там усчынаюць дыскусіі, дзе меншасць імкнецца пераканаць у тым, што беларуская мова нікому не патрэбна, як не патрэбны, на іх думку, музей, тэатр і г. д. І такі адчай апаноўвае цябе ў нашай правінцыі ад гэтай душэўнай глухаты. І каб не кнігі ды работа, жылося б намнога цяжэй.

Вось пра работу мне хочацца расказаць больш падрабязна, бо пра тое, чым займаюцца бібліятэкі, як яны служаць справе адраджэння роднага слова, пішуць вельмі-вельмі мала. Не ведаю, як ў іншых раёнах, у нашым жа вядзецца мэтанакіраваная работа, бо мае калегі ў большасці сваёй зразумелі, што духоўнае адраджэнне немагчыма без авалодання такім скарбам, якім з'яўляецца родная мова.

Работа гэтая вядзецца ў комплексе, бо як падзяліць на нейкія асобныя часткі мову, гісторыю, культуру, мастацтва? Таму, ідучы да чытачоў, да людзей, мы заўсёды імкнёмся ўсё гэта данесці на беларускай мове. Дарэчы, як і афармленне кніжных выстаў, на якіх экспануюцца шматлікія кнігі і перыёдыка, у тым ліку газеты «Наша слова», «ЛіМ», часопісы «Спадчына», «Роднае слова» і іншыя. «Слова наша роднае», «Жыві, наша слова», «Матчына мова» і іншыя — такія назвы носяць гэтыя выставы і заўсёды прыцягваюць увагу чытачоў.

Ужо каторы год пры цэнтральнай бібліятэцы працуе літаратурна-прапагандысцкая група, якая з праграмамі «Даражыць пявучым гукам кожным», «Слова пра родны край», «Імя тваё — Белая Русь», «І песню родную люблю я», «Часопісу «Вожык» — 50» і іншымі пабывала на прадпрыемствах райцэнтра, на фермах, у школах, дзе гучала роднае слова, пяшчотная матчына песня.

Стала традыцыйным правядзенне цыклаў аглядаў і гутарак пад дэвізам «Жыві, наша слова» перад настаўнікамі, вучнямі, рабочымі прадпрыемстваў гарадскога пасёлка. Часта такія агляды і гутаркі праводзяцца па раённым радыё, а ў дадатак друкуецца матэрыял у раённай газеце.

Школа гарадскога пасёлка рускамоўная, але з'явілася ўжо некалькі першых беларускамоўных класаў. Адзін з іх знаходзіцца ў дзіцячым садку № 1. Мяне асабіста вельмі ўзрадавала тое, што калектыў садка з ахвотай займаецца справай пашырэння беларускай мовы сярод дзяцей і бацькоў і зацікаўлены ў тым, каб дзеці як мага лепей авалодалі родным словам. Спатрэбілася максімум інфармацыі аб літаратуры для выхавальнікаў і дзяцей, якая б садзейнічала прафесійнаму росту і ўдасканальванню іх моўнай практыкі. Узнікла ідэя аб'яднаць намаганні выхавальнікаў і бібліятэкараў. Бо і ім і нам трэба вучыцца. Так, раз у месяц сталі адбывацца сустрэчы, якія атрымалі назву «Бо ты ў мяне, як маці, мова». Як правіла, кожная сустрэча складаецца з дзвюх частак. Першая частка цалкам прысвечана правапісу і ўжыванню беларускіх слоў. Тут нам шмат дапамагаюць газета «Наша слова» і часопіс «Роднае слова», а таксама «Вучымся чытаць і гаварыць па-беларуску» А. Клышкі. Другая частка — гэта і паэтычныя гадзіны «Каласы роднай мовы», «Дала мне маці гэту мову», і літаратурны альманах «Жыве Максімава імя», і конкурсы знаўцаў беларускай мовы, і вернісаж беларускай кнігі.

Цікавы расказ атрымаўся пра газету «Наша слова». Былі прадстаўлены членамі нашай літаратурна-прапагандысцкай групы ўсе рубрыкі газеты, адбылося завочнае знаёмства з яе аўтарамі і іх матэрыяламі, інсцэніраваны «Дыялогі на вясковай лаўцы» і г. д. Газета зацікавіла аўдыторыю, і думаецца, што ў яе з'явіцца яшчэ больш прыхільнікаў, а значыць, і прыхільнікаў роднага слова.

Можна назваць яшчэ шмат цікавых мерапрыемстваў, такіх, як тыдзень беларускай мовы і літаратуры, шматлікія конкурсы на лепшае веданне беларускага мастацтва і літаратуры, сустрэчы з мясцовымі паэтамі «Шчодрая на таленты зямля», цыкл мерапрыемстваў для дзяцей «Беларуская кніга — дзецям», і нават своеасаблівы конкурс-залік «Адно́лькава свабодна валодаю» для работнікаў бібліятэк, якія прадугледжваў пераклад з рускай мовы на беларускую.

Хачу сказаць, што ніхто нас не прымушае гэта рабіць, а проста Л. М. Мацюшова, Т. К. Кавалеўская, Л. В. Курбан, М. М. Нікіценка і многія іншыя робяць гэту справу бясплатна і сумленна, бо адчуваюць сваю адказнасць перад нашчадкамі. Мы разумеем, што і самі яшчэ не так дасканала валодаем родным словам. Але ідзе пастаянны пошук, і ёсць жаданне авалодаць моўнымі скарбамі. У нас таксама жыве надзея, што большасць людзей зразумее нарэшце: без роднай мовы не адбудзецца духоўнага станаўлення асобы. А мы павінны дапамагчы ім у гэтым. Наперакор усяму веру, што і па вуліцах нашага гарадскога пасёлка загучыць цудоўнае, сакавітае, пяшчотнае беларускае слова.

Святлана ВАДАП'ЯН,
бібліятэкар.

г. п. Круглае.

СОРАМНА ЗА ТАКІХ БАЦЬКОЎ

Паважаная рэдакцыя газеты «Наша слова»!

У «Народнай газеце» за 9 чэрвеня 1992 года прачытаў артыкул «Не пустим детей в белорусскую школу». Мяне, ветэрана вайны і працы, вельмі засмуціла пазіцыя бацькоў з Рагачова, а варта было б сказаць, што Білецкую, Краснашчокую, Лапцева трэба прыцягнуць да адказнасці за паклёп на беларускую школу, на справу адраджэння беларускай культуры, мовы. Яны, магчыма, не ведаюць, што жывуць у незалежнай дзяржаве і павінны выконваць яе законы.

Рэнегацкія выпады не дадаюць гонару бацькам: яны ж павінны клапаціцца, каб іх дзеткі паважалі іншых людзей, народ, сярод якога яны жывуць, каб былі духоўна здаровыя і ведалі больш моў. Сорамна за такіх людзей, якіх выхавала наша беларуская грамадскасць, школа. Адумайцеся, аўтары ліста! Вы дыхаеце вольным нашым паветрам, спажываеце беларускі хлябок — і так варожа заклікаеце не весці ў школу першакласнікаў, не вывучаць беларускую мову, для некаторых з вас родную, а для ўсіх — дзяржаўную мову Беларусі, якая доўгі час жыла пад рознымі захопнікамі. Вось, магчыма, і аўтары артыкула сталі здраднікамі і ворагамі роднага слова. Так звяртацца да іншых бацькоў не пускаць дзетак у беларускую школу — гэта нігілізм і духоўная беднасць чалавека.

Падумайце, паважаныя бацькі, што вы задумалі — калечыць сваіх дзетак! Зразумейце, што ім жыць у беларускай вольнай дзяржаве, а калі вам не падабаецца ў нас, дык Расія вас прыме, і там вы не будзеце чуць абрыдлай вам мовы.

Віктар МЯТЛІЦКІ.

Шаркоўшчынскі раён.

ЗНЯВАГА,

або Некалькі слоў пра «край»

Паводле царскага загаду 1842 года нашу краіну пачалі называць «Северо-Западный край». І гэта невыпадкова! Цар прыраўняў Беларусь да іншых губерняў Расійскай імперыі. І не дзіўна, што ў 1917 — 1918 гадах нашу краіну пачалі называць Паўночна-Заходняй вобласцю. Бачыце, як адно ідзе за другім.

Намаганнямі беларускіх патрыётаў была аднаўлена дзяржаўнасць нашай краіны. Але «абласны» тэрмін дзе-нідзе зноў пачаў з'яўляцца ў сродках масавай інфармацыі, брашурах, кнігах, даведніках... І каляндар назвалі — «Родны край». Ці гэта робіцца спецыяльна, ці ад няведання — невядома. Магчыма, проста чалавек не адрознівае словы? Край — гэта буйная адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка, вобласць. Краіна — дзяржава! Дык вось які тэрмін болей правільны і прыдатны да роднай Беларусі? Вядома, краіна! І назваць яе краем — знявага.

Калі будзе выдавацца чарговы каляндар, то трэба гэта ўлічыць. Няхай ён будзе называцца «Родная краіна» ці неяк інакш. Але не трэба нас зноў рабіць чымсьці «краем».

Міхаіл МАЛІНОЎСКІ,
правадзейны член Геаграфічнага таварыства.

Віктарына для сяброў беларушчыны

Слова «беларушчына» няма ў нашых акадэмічных слоўніках. Але менавіта гэта слова мы выбралі для назвы новай рубрыкі ў «Звяздзе». І яна адразу знайшла шмат прыхільнікаў.

Неяк у гутарцы са спадаром Алегам Трусавым узнікла ідэя правесці сярод нашых чытачоў віктарыну на гісторыка-культурную тэму. Савецкая раённая рада ТБМ Менска (у гэтую раённую суполку ўваходзіць і калектыў рэдакцыі) выдзеліла прызы: гадзіннікі з нацыянальнай сімволікай, слоўнікі В. Ластоўскага, новае выданне гістарычнага нарыса У. Ігнатоўскага, іншую краязнаўчую літаратуру.

Пытанні першага тура віктарыны «Нашы карані» былі прысвечаны гісторыі Беларусі, другога — мове і літаратуры, трэцяга — рэлігіі, этнаграфіі і фальклору. Мы, напрыклад, прапанавалі чытачам назваць усе псеўданімы Кастуся Каліноўскага, вядомыя ў свеце Сафійскія саборы; прааналізаваць і выправіць памылкі на беларускамоўных шыльдах; адгадаць няпростыя загадкі і прыслаць свой фальклорны запіс і г. д.

Адгукнулася надзіва шмат людзей з усяе Беларусі. Так, школьнікі з Глыбокага выпрашылі адказаць на пытанні разам, усім краязнаўчым гуртком. Грунтоўнымі і разважлівымі былі лісты ад людзей сталых, якія не толькі дасылалі адказы, але і выказвалі свой погляд на праблемы беларускага нацыянальнага жыцця. «Я зразумеў: Беларусь для мяне самае дарагое...», «Дзякуй за магчымасць звярнуцца да нашых каранёў, за тое, што стымулюеце ахвоту пакорпацца ў кнігах, разгарнуць слоўнікі...» — нярэдка паведамлялася ў прыпісках.

Чытаючы пошту, мы адчулі, што людзей сапраўды здольны захапіць не толькі азарт «Поля цудаў», але і ўдумлівае, мэтанакіраванае паглыбленне ў сваю гісторыю: і тут іх цікавіў не столькі матэрыяльны выйгрыш, колькі жаданне больш выразна акрэсліць свае нацыянальныя арыенціры, упэўніцца ў іх і... адчуць сябе не адзінокім. Гэта асабліва праяўляецца ў глыбінцы, у «правінцыі», дзе нацыянальна свядомы чалавек нярэдка, як дуб на раўніне. І падтрымку сабе ён знаходзіць найперш у кнігах, часопісах, газетах.

На мой погляд, нам вельмі патрэбны папулярны асветніцкі конкурс, які б стымуляваў цікавасць і любоў да беларушчыны. І, магчыма, не толькі газетны, але і тэлевізійны, з пастаянным эфірным часам, з буйнымі «спакушальнымі» прызамі. Каб гледачы маглі пераканацца: у пашане і выйгрышы не проста той, каму шанцуе ў латарэі, а той, хто затрачвае час і духоўныя сілы на сваё нацыянальна-патрыятычнае развіццё.

Алена ЦІХАНОВІЧ,
аглядальнік газеты «Звязда».

НА ЗДЫМКУ: пераможцы віктарыны «Звязды» і ТБМ — вучань IX класа з Салігорска Сцяпан Мацюкевіч і настаўнік з Вілейскага раёна Яўген Чарапові́ч.

Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

Меркаванні

ЦІКАВАЯ НАША НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ...

Добрыя апошнім часам газеты на Беларусі — тут табе і поўны плюралізм і свабода думкі. Не надабаюцца некаму «Мы и время» ці падобныя да яго выданні — смела чытайце «7 дней», «Знамя юности» і нават «Советскую Белоруссию», знойдзеце амаль тое ж самае.

Крык падняўся, гвалт, шум: ідзе нацыянал-радыкалізм, ратуйце, людзі добрыя! Трэба так разумець, што на пэўную частку «родившихся и проживающих в Беларуси» найшло прасвятленне. Аказваецца, можна колькі хочаш самога сябе пераконваць, што «а я всё равно считаю, что живу в СССР» альбо «какая разница, как это называется!», але на справе і школы з'яўляюцца беларускія, і грошы, і пасольствы, і палітыка, і шмат што яшчэ. Ну як так можна?!

Самае бліскучае выказванне «жанчыны з народу» змясціла «Знамя юности»: «...хотелось бы сохранить весь СССР. Но раз уж так получилось, что Беларусь сама по себе, а Минск в ней главный город — значит, будет и для меня главным. Хотя, конечно, обидно — раньше мою страну так обозначали: от Бреста до Сахалина. А сейчас, что это: от Бреста до Могилёва. Обидно...» Адкуль такая роспач?! Паслухайце сваю зямлячку, гэта з таго ж нумара той жа газеты: «Да не надо мне такой независимости, её тоже должно быть в меру. Я лично не представляю Брест отдельно от Москвы...» І гэтак з тыдня на тыдзень.

Зноў палезлі «тэарэтыкі», з пенай на вуснах даводзячы, што «нет такого языка!», зноў найшлі лісты «мам и педагогов», што «не жадаем гэтай вашай школы», зноў бегаюць растрывожаныя гаспадыні па вуліцах, выменьваючы «зубрыкі» на савецкія рублі, дарэчы, не ўяўляючы нават, што калі эканоміка Расіі гэтак «дынамічна» будзе працаваць далей, то нядоўга чакаць новага курсу рубля за «зубрык». Зразумела, які гэта будзе курс, але незразумела, хто будзе вінаваты ў глупстве тых «прадбачлівых» гаспадынь. Напэўна, зноў шматпакутны беларускі ўрад...

Не ўрад вінаваты, шаноўныя пані. Кажу вам, чытайце газеты. Там усё напісана. Дайшлі да гэтага халерныя змагары за «эту вот мову», як культурна выказаўся аўтар правінцыяльнай гродзенскай «Высоты». Гэта ўсё Пазьняк са сваім БНФ і рэферэндумам. Да чаго дайшло! «Нейкі маньяк у Гродна гразіўся кінуць гранату ў памяшканне, дзе працавала ініцыятыўная група. Другі лямантаваў, што нас усіх трэба паставіць да сцяны і расстраляць з аўтамата», — расказвае збіральнічык подпісаў А. Васькевіч. Ну калі гэта ў СССР былі такія пагрозы? Ну хто калі па-руску так вось хаміў, калі беларусы сядзелі як мыш пад венікам і не хацелі ані Беларусі, ані «этой вот мовы»?!

А потым захацелі, распалілі міжнацыянальную варожасць і завінцілі такі вось нацыянал-радыкалізм, не кажучы ўжо пра цэны!

Быў нядаўна ў зусім глыбінным месцы — у Слоніме. Кажуць людзі: «А ведаеш, жыць троху лепш стала, хоць і не прывыклі». Цэны цэнамі, але як электрык мае 3 тысячы, а жанчыны ў цэхах на 4—5 тысячаў, то можна жыць! Чытаю далей В. Кебіча ў «Беларускім часе» — і там тое ж самае: «Самый высокий после нас минимум зарплаты в соседней Литве — 1200 рублей. Но... Вы посмотрите, какие там цены! Цены в Литве в 2—2,5 раза выше! В России, где цены тоже в 2—2,5 раза выше, минимальная плата составляет 900 рублей...»

Значыць, нацыянал-радыкалізм — гэта не цэны. А што? Мова? Прымусовае яе ўвядзенне кругом, дзе можна? Чую, як крычаць зноў змагары ці то за «единую и неделимую», ці то за «общедемократические реформы»: «А вот вы нас не заставите на этой мове разговаривать!» Што ж, маеце рацыю, панове,— толькі, як кажуць, забылі, дзе схаваная. Вось давайце лічыць. Нармальна па-свойму загаворыць толькі новае пакаленне, цяперашняе так і будзе: у тэлестудыі па-беларуску, у газеце па-беларуску, магчыма, нават у парламенце па-беларуску, а толькі скончыў — і адразу на «общепонятном», так сказаць, па звычцы. І быць іначай проста не можа. А калі тое «новае пакаленне» з'явіцца? Гадоў пяць будзе ісці гульня ў беларусізацыю, пакуль «не перахварэюць» пастаўнікі ў школах, потым дзесяць гадоў школы, ад першага класа лічачы, потым пяць гадоў нармальнай прафесійнай адукацыі — разам выходзіць дваццаць, не менш. Толькі гадоў праз дваццаць можна будзе «па-мужыцку» загаварыць на менскай вуліцы без таго, каб у наступную хвіліну не асадзілі на «общепонятном» «националиста». Дваццаць гадоў! А цяпер скажыце мне, саракагадовыя, а то і старэйшыя, «общедемократические реформаторы», колькі вам будзе тады? І што вам тая мова так муляе цяпер?! І дзе тут нацыянал-радыкалізм, калі вашыя словы, поўныя пагарды і адкрытага свінства да ўсяго беларускага, беларусаў і самой Беларусі, грамадзянамі якой вы, дарэчы, сталі, «раз уж так получилось», лёгка друкуюць поўныя перыядычныя выданні той самай Беларусі?! Ці вы хочаце заткнуць горла нават тым, каго дзівіць гэта нідзе больш на свеце не бачаная камедыя з трагедыяй напапалам?!

Чым лаяць Пазьняка, Кебіча, Цумарава, Шушкевіча, Садоўскага, Краўчанку і хто там яшчэ вам не даспадобы, напішыце, нарэшце, адкрыта, чаго вы хочаце!

Што пагражае вам і вашым дзецям? Якая беларусізацыя? Які такі нацыянал-радыкалізм?! Хлусня, што гэты край «всегда был русским». Вы ж адукаваныя людзі, паны «общедемократы», вы ж ведаеце, што «рускім» ён стаў пасля 1945 года і што руская мова не выходзіла з канцылярый да пачатку XX стагоддзя, а на вёску ўвогуле трапіла толькі разам з калектывізацыяй і камісарамі з наганамі ў кішэнях!

А ці вы не ведаеце, што «русскоязычные» Кебіч, Казлоўскі ды іншыя пакончалі беларускія школы? Але што з адной школы, куды ты з ёй улезеш! І цяпер, пасля масавых заездаў з усходу маленькага, сярэдняга, вялікага, партыйнага, камсамольскага і прафсаюзнага начальства, пасля масавага вяртання з Германіі і адставак ды асельвання былых афіцэраў, вы лічыце гэты край «исконно русским»?! Што ж, калі ўсё гэта ведаць, але не гаварыць, тады... ваша праўда.

Вы лічыце сябе па-ранейшаму пануючай нацыяй на Беларусі, шаноўныя «давно приехавшие» альбо нават «здесь родившиеся». Гэта менавіта вы, а не міфічныя нацыянал-радыкалы, дзеліце нацыі — на пануючыя і падпанкавыя, дзеліце мовы — на «общепонятные» і «понятные одним только ихним письменникам», дзеліце культуры — на «великие» і «не очень значительные». Скажыце, як атрымалася, што з «прапашчай» беларускай мовы выйшлі Караткевіч, Быкаў, Брыль і шмат хто яшчэ, а з паўсюднай тут рускай... хто? Каму канкрэтна не давалі ходу, і ці многа такіх было? А ці была патрэба ў рускай меншасці на Беларусі хоць калі-небудзь рабіць сапраўды нешта сваё ў культуры? Навошта? Мы ж «жили в России», для нас «культуру» прывозілі з Масквы! Натуральна, калі на захадзе дагэтуль стаіць калючы дрот, то і Масква — пуп зямлі.

І цяпер вы проста разгубіліся. Цяпер вы ўбачылі, што «русскоязычный» і сапраўдны носьбіт і стваральнік рускай культуры — гэта не адно і тое ж. І вось таму плачаце, як дзеці, у якіх дрэнныя дзядзькі адабралі любімую цацку. Я разумею: каб спакойна дзесьці жыць, трэба **любіць гэты край** — а не любіць тут жыць, бо таннa і няма нацыяналізму. Але чым можа вам памагчы хто-небудзь?

А наконт нацыянал-радыкалізму... Не прамаргайце каго-небудзь іншага, пільна даглядаючы аднаго Пазьняка з калегамі. Маладыя нацыі — нацыі ганарлівыя. А калі шмат ганарлівых, то будуць і з...ныхай. І чым больш будзеце выліваць на беларусаў, тым мацней адгукнецца гэта наадварот праз пакаленне. А пакаленне — гэта не семдзесят гадоў, а ўсяго толькі 15—25. Моладзь, дарэчы, ужо цяпер лічыць Пазьняка... памяркоўным! Больш падабаюцца нацыянал-дэмакраты: у тых усё проста — гэтаксама, як у вас, паважаныя «общелибералы», толькі навыварат.

А што вам параіць, нават не ведаю. Чытайце, хіба што, газеты. Днямі афіцэр міліцыі, сур'ёзны чалавек ды інтэрнацыяналіст, прапанаваў разабрацца з нашым прахадным дваром «на западе СНГ», таму што «лица кавказской национальности» апанавалі, як мухі. Ці гэта таксама выхадкі нацыяналістаў? А можа, гэта ўсё-такі ход гісторыі? А магчыма, дзяржава сапраўды павінна мець межы там, дзе межы, а не толькі там, дзе некалі канчаўся СССР? МУС і КДБ — гэта ўжо сур'ёзна. Гэта не радыкалы, нефармалы ды «националисты».

Алесь ЧОБАТ.

г. Гродна.

Тут мае карані

Імя барда Кастуся Герашчанкі яшчэ мала вядома жыхарам Беларусі, але песні ў яго выкананні набываюць усё большую папулярнасць (выступае Кастусь на мітынгах БНФ, нацыянальных святах).

Наш карэспандэнт сустрэўся з Кастусём Герашчанкам і задаў яму некалькі пытанняў.

— Кастусь, я ведаю, што ты жывеш і працуеш у прыгарадзе Менска. Дзе канкрэтна?

— Жыву ля Кургана Славы, які знаходзіцца на тэрыторыі нашага калгаса імя Арджанікідзе. Я дамагаўся, каб перайменавалі наш калгас, але нічога не атрымалася. Працую на цяплічным камбінаце, а раней — мастацкім кіраўніком у Доме культуры, але жыццё прымусіла змяніць прафесію, і песня для мяне стала хобі.

— З якога часу размаўляеш па-беларуску?

— Сорамна прызнацца, але доўгі час у мяне да беларускай мовы былі адмоўныя адносіны. Гэта ўсё ад таго, што мы нарадзіліся, раслі і да апошніх гадоў жылі ў хлусні. Нам у школах убівалі ў галаву, што Беларусь ніколі не была дзяржавай і толькі бальшавікі ў 1917 годзе далі нам волю. Не дай Бог нікому такой волі, пры якой чалавек забываецца на сваю мову, гісторыю, культуру.

— Як ты прыйшоў да беларускай мовы?

— Гэта адбылося ў апошнія гады. На мяне паўплывалі падзеі 1988 года, калі міліцыя разагнала ўдзельнікаў святкавання Дзядоў, а таксама дзейнасць БНФ. У мяне абудзілася адчуванне таго, што я беларус, і зямля, на якой я жыву, мая. Тут мае карані, тут мая будучыня. І я павінен змагацца за адраджэнне беларушчыны. Песні, якія я спяваю — гэта маё змаганне. Іх у мяне яшчэ не так і многа, але галоўнае — яны беларускія, іх слухаюць людзі.

— Раней ты спяваў?

— Спяваў у салоне сямейных свят. Песні былі рускамоўныя.

— Якая песня па-беларуску была першай?

— Песня на верш Генадзя Бураўкіна «Перасяленне» — пра чарнобыльскую бяду.

— У якой ты вучыўся школе: беларускай ці рускай?

— Са школай у мяне было складана. Нейкі час вучыўся па-беларуску, а потым з бацькамі трапіў на Камчатку.

— А як у сям'і з роднай мовай?

— Жонка размаўляе па-руску, а я толькі па-беларуску. Вучу роднай мове дзяцей. Хачу, калі яны падрастуць, аддаць у школу з беларускай мовай навучання. Цяпер жа дзеці ходзяць у садок, у якім ніхто па-беларуску не размаўляе.

— Як ты лічыш, ці выконваецца закон аб дзяржаўнасці беларускай мовы?

— Нешта робіцца ў накірунку беларусізацыі нашай дзяржавай, але ўсё значнае і вартае ўвагі робіцца простымі барацьбітамі за Адраджэнне.

— Як адносяцца да цябе на працы?

— У мяне на рабоце вісіць наш герб «Пагоня» і бел-чырвона-белы сцяг. Нейкі час мяне лічылі «нацыяналістам», а цяпер усё гэта ўспрымаецца людзьмі, як належнае. Многія спрабуюць размаўляць са мной па-беларуску.

— Якіх беларускіх паэтаў ты любіш і чытаеш?

— На сённяшні дзень мяне цікавяць тыя паэты, чые вершы могуць добра прагучаць на пляцы ў час мітынгу.

— Як ты глядзіш на сваю творчую будучыню? Ці думаеш вучыцца?

— Вучыцца мне ўжо познавата — не той узрост. А мая творчая будучыня залежыць ад мяне. Аднаго хачу, каб сваімі песнямі спрыяць адраджэнню беларушчыны.

— Як у цябе на працы адносяцца да нашага Вярхоўнага Савета?

— Усе кажуць, што трэба разагнаць гэтых балбатуноў.

— Які ўклад, на тваю думку, у адраджэнне беларушчыны зрабілі беларускамоўныя рок-групы і барды?

— Можна было б чакаць большага, але наш голас залежыць ад сродкаў масавай інфармацыі, якія запоўнены рускамоўнымі выканаўцамі. Узяць хоць бы «Крок», які прапагандуе ўсё расійскае, нібыта мы жывём у калоніі, якая належыць Расіі.

Распытваў
Віктар ШНІП.

Згадкі

ЧУЖАЯ ШКОЛА — НЕ МАЦІ

Паважаныя спадары, Вашу газету атрымліваю ў Лондане, у рэдакцыі часопіса «Голас часу». У сувязі з тым, што ў адным з нумароў Вы звярнуліся да чытачоў з эміграцыі, каб пісалі свае ўспаміны, дасылаю сваё, як я вучыўся ў Заходняй Беларусі, калі яе занялі па дамоўленасці з Савецкай Расіяй легіёны Пілсудскага.

Некаторыя бацькі ў знак пратэсту супраць паланізацыі не аддавалі сваіх дзяцей у польскія школы, хавалі, як маглі, а іх высочвалі жандары. Але ўрэшце гэта, як растлумачыў мой дзядзька, выгадна польскім панам — трымаць беларусаў у цемры невуцтва, каб выкарыстоўваць толькі за сваіх чорнарабочых, парабкаў. Уцякаючы на Усход перад легіёнамі Пілсудскага, дзядзька загадаў сваёй сястры, а маёй маці: «Не глядзі, што тут будзе Польшча, а вучы дзяцей, бо школа ёсць школа». Быў дзядзька настаўнікам народнай школы і ніколі не браў удзел у камуністычным руху, аднак пасля знайшліся людзі, што надаліся да палякаў на ўслужэнне — калабаранты, і падказалі паліцыі, што мы родзічы камуніста. Ад таго нашай сям'і былі розныя непрыемнасці з боку ўлад.

Дык вось, калі мне яшчэ не споўнілася сем гадоў, я захацеў ісці вучыцца. Маці не пярэчыла, кіраўнік польскай школы, пан Заліўскі, стаў мяне распытваць і даў чытаць польскую кніжку. Пахваліўшы за чытанне, спытаў: колькі будзе, калі памножыць шэсць на сем, а потым сем на шэсць? Я хутка адказаў. Пан дырэктар зноў пахваліў і сказаў, што пасадзіць мяне нават у другую групу першага класа, а як буду добра вучыцца, то на наступны навучальны год, бо першы канчаўся праз два месяцы, пасадзіць у другі клас. Бацька быў задаволены і запрасіў пана на так званы «падвячорак».

Дарэчы, чаму я трапіў у польскамоўную школу? Бо беларускай не было. Сяляне не змаглі ўтрымаць яе сваім коштам і плаціць настаўнікам, а ўрад даваў грошы толькі на польскія. Урэшце беларусы з вёсак каля мястэчка Сноў дамагліся ад улад, каб тыя дазволілі адкрыць беларускую школу, не беручы пад увагу вераспавядання. Дазвол такі быў, нарэшце, дадзены, але без будынка і без грошай. Дык школу адкрылі ў адрынцы багатага беларускага селяніна. Па адным баку адрыны ляжалі плугі, бароны, колы, а па другім — сядзелі на лаўках вучні. Прычым разам з намі напхалася нямала дзяцей-пераросткаў, якія ў свой час не пайшлі ў польскамоўную школу. Іх называлі «курцамі», бо яны па-за вугламі на перапынках смалілі цыгаркі-самакруткі. Настаўніца на ўсе класы была адна. Яшчэ бяда — не было беларускіх падручнікаў, толькі кніжка ў настаўніка, а нам трэба было запамінаць з яе голасу. Да таго ж у адрыне стаяў прыцемак. Вісела толькі адна нафтавая лямпа. Гэта выкарыстоўвалі «курцы»-пераросткі, якія адбіліся ад вучобы і «дурэлі» ў часе запяткаў — каколі некага шылам, курылі. Скончылася тым, што аднойчы адрыну ледзьве не спалілі.

Урэшце беларускую школу закрылі, а нас усіх пад наглядам паліцыі перавялі ў польскую. Там таксама ўмовы былі не вельмі добрыя. Галоўнае — цесната. У класе па адным баку сядзелі «бальшуны-курцы», а па другім — малеча, якіх было разы ў чатыры меней, чым пераросткаў.

Мяне пасадзілі на лаўку, дзе ўжо сядзелі трое хлопчыкаў. Непасрэдным суседам аказаўся сын польскага паліцыянта. Вучыўся ён слаба. Можа таму, што зусім не паважаў школьную дысцыпліну, не ён баяўся настаўніцы, а яна яго. Ён прасіў, каб я яму падказваў, за што мне аднойчы дасталося: настаўніца паставіла ў кут на калені, папярэдне насыпаўшы на падлогу гароху. Пасля пяці мінут такога пакарання я ўзбунтаваўся, пачаў плакаць і крычаць, што паскарджуся бацьку, які настаўніцы адпомсціць. Тая загадала мне ўстаць з каленяў, а потым пачала біць па маёй далоні вялікай лінейкай. У часе перапынку вучні пачалі з мяне насміхацца, я заплакаў, а ўрэшце збег са школы разам з групай «курцоў» да зямлянак, што засталіся з часу Першай сусветнай вайны. У адной з зямлянак стаяла вада, і хлопцы вырашылі там купацца. На другі дзень мяне з «купальшчыкамі» выкінулі са школы і загадалі прыйсці з бацькамі. Бацька накрычаў і сказаў, што ў школу прасіць, каб прынялі назад, не пойдзе, а завязе мяне ў Далматаўшчыну, да родзіча — праваслаўнага свяшчэнніка, і там я буду хадзіць у польскую сямігодку, а ў вольны час прыслужваць у царкве.

Але неяк уладзілася. Можа таму, што хутка канчаўся навучальны год.

У другім класе таксама было многа пераросткаў-«курцоў», але дысцыпліна была лепшай, бо ўсе баяліся настаўніка. То быў высокага росту і фізічна моцны мужчына. За непаслухмянасць ён адразу біў «па мардах». Называлі яго «рускім вучыцелем», у часе рэвалюцыі 1917 года ён з Расіі збег на тэрыторыю Польшчы, да родных, і тут прыжыўся.

У канцы навучальнага года школа пазбавілася «бальшуноў»: адным далі «пасьведкі адыходу» ў сувязі з 14-годдзем, іншым — за ігнараванне дысцыпліны. З некаторымі было вельмі сумна развітвацца, бо яны былі дасціпныя хлопцы, а ў часе перапынкаў, хаваючыся ад настаўнікаў дзе-небудзь у ціхім кутку за будынкамі, расказвалі беларускія паданні, байкі з мноствам прыказак і жартаўлівых выказаў. Гэтак мы, малеча, вучыліся беларускай мове, якая ў сценах школы была забаронена.

Увогуле, «вымыванне» беларускіх дзяцей са школы ішло бесперапынна і інтэнсіўна. Частка бацькоў забірала сваіх дзяцей дадому, бо не мела магчымасці купіць ім абутак, вопратку, кніжкі, сшыткі, трымаць на кватэры. Вялікі адсеў давалі абавязковыя экзамены, калі вучняў з беларускіх чатырохкласных школак павінны былі залічыць у пяты клас польскай. Але і з тых, хто здаваў экзамен, у канцы навучальнага года частку зноў выстаўлялі з прычыны «пераросту». Так што ў шостым класе вучыліся ўжо ў пераважнай большасці сыны і дочкі польскіх урадаўцаў, асаднікаў, кіраўнікоў панскіх маёнткаў, лясніч'ых, дарожных майстроў, чыгуначных служачых і г. д. Былі тры-чатыры сыны заможных яўрэйскіх сем'яў і некалькі нас — беларусаў. Але і тут заставалася трывога: звычайна дзяцей з польскіх сем'яў, нават тых, хто вельмі слаба вучыўся, пераводзілі ў наступны клас, а беларусаў і мацнейшых пакідалі на другі год, каб толькі, як каму з іх споўніцца 14, выключыць, не даўшы скончыць сёмы клас. Бо сёмы клас — гэта былі дзверы ў свет вышэйшых навучальных устаноў. Калі ж хто з беларусаў і прарываўся туды і нават атрымліваў вышэйшую адукацыю, амаль немагчыма было ўсталявацца на працу. Калі не перайсці ў каталіцкае веравызнанне.

Менавіта ў шостым класе я пазнаёміўся з трыма беларускімі вучнямі з нацыянальна свядомых сем'яў. Адзін з іх прынёс мне кніжку на роднай мове — «Беларускія байкі, пагаворкі і жарты». Я неяк прачытаў байкі з той кніжкі мужчынам, якія на вечарах, бывала, сыходзіліся да нас у хату гуляць у карты, а заадно пагаварыць пра жыццё і палітыку. Слухаючы байкі, мужчыны захапляліся, што гэта надрукавана на «простай» мове і заходзіліся смехам, бы малыя дзеці. Чуткі пра чытанне беларускай кніжкі хутка разышліся так далёка, што наступнага тыдня прыехаў да нас на брычцы нехта з кіраўнікоў школы і прывёз польскую кніжку «Польске байкі, пшыслове і жарты народовэ», даў мне і загадаў на вечарах чытаць суседзям альбо хлопцам. А да таго ж польскія паліцыянты пачалі на вечарах наведвацца ў нашу хату, нібыта напіцца вады ці папрасіць квасу. Чытанне беларускіх баек давялося спыніць, бо я з усіх сіл прагнуў скончыць сямігодку, хай сабе і польскую.

У час апошніх экзаменаў на ўвесь сёмы клас нас засталося толькі трое праваслаўных беларусаў. Такая была навука для беларусаў не толькі ў нашым Нясвіжскім павеце, але на ўсёй Заходняй Беларусі, якую ленінска-троцкаўскія Саветы аддалі Польшчы. Таму непрыгожа тым на Бацькаўшчыне, хто крытыкуе нас за «няграматную» мову ды стылёвую яе недасканаласць. Гэта тое, што наша пакаленне здолела атрымаць у тымчасовай чужой школе, з якой беларусаў усімі сіламі і сродкамі выпіралі і з чым нехта з нас апынуўся потым на Захадзе, ратуючыся ад сталінска-берыеўскага ГУЛАГа, а то і Курапатаў. У Сібір вывезлі пераважную большасць маёй радні, таму што жылі больш-менш спраўна і стараліся вучыць дзяцей. Загналі туды церабіць тайгу і пажылога бацьку. А як я вярнуўся з нямецкага палону, то пачалі цягаць у следчыя органы, называючы польскім калабарантам ды абяцаючы: «Мы табе хутка дамо ў рукі лапату. У Сібіры месца хопіць» Каб уратавацца, заставалася адно — эмігрыраваць. Маё жыццё ўратаваў родны дзядзька з Масквы.

С. ШЧЭРБА.

Англія.

Але!

Мы не крычым

У Рыо-дэ-Жанейра (Бразілія) прайшла канферэнцыя ААН па навакольным асяроддзі і развіцці. У ёй удзельнічалі кіраўнікі дзяржаў больш за 150 краін свету. Дэлегацыю Рэспублікі Беларусь узначальваў Старшыня Вярхоўнага Савета РБ Станіслаў Шушкевіч, які ў сваім выступленні сказаў: «Мы не крычым аб дапамозе, звяртаючыся да сусветнай супольнасці. На жаль, мы не атрымалі своечасовай падтрымкі на міждзяржаўнай лініі. У нашага шматпакутнага народа склалася меркаванне, што ён пакінуты на волю лёсу, што мы павінны разлічваць толькі на свае асабістыя сілы...»

Што ж, мы не крычым, бо і сапраўды мы павінны разлічваць толькі на свае асабістыя сілы, калі хочам стаць вялікай еўрапейскай дзяржавай.

Выступленне Старшыні Вярхоўнага Савета РБ Станіслава Шушкевіча атрымала водгук і разуменне. Дэлегацыя Беларусі прадставіла шэраг дакументаў, якія былі высока ацэнены.

Перадрук

І кожны адчуў сябе беларусам...

У адной з навуковых работ пра беларускае сялянства XVIII стагоддзя прыводзіцца цікавы факт. Новы ксёндз, пачынаючы сваю першую службу, звярнуўся да вернікаў на беларускай мове. Яны, відаць, не чакалі гэтага. Ксёндз адчуў, што ў касцёле ўсталявалася незвычайная цішыня. А праз колькі хвілін ён здзівіўся яшчэ больш: у натоўпе пачуліся ўсхліпы, як быццам хтосьці плакаў. Ён пільна прыгледзеўся і ўбачыў, што людзі сапраўды плакалі. Плакалі ад удзячнасці да яго, таму што так ласкава і прыгожа загаварыў з імі, зняважанымі і гаротнымі, на іх роднай гаворцы...

Далёкая гісторыя. Але нешта падобнае здарылася і ў нашы дні, толькі не ў касцёле, а ў клубе.

Як вядома, у канцы мая ў нашым горадзе адбыўся з'езд лідчан, арганізаваны мясцовым таварыствам польскай культуры. На сустрэчу прыехалі людзі з Польшчы, Расіі, дзяржаў Прыбалтыкі. Многія, хто не змог адгукнуцца на запрашэнне, даслалі лісты з падзякамі.

Дык вось аб цікавым эпізодзе, што меў месца на сустрэчы землякоў. Паколькі ініцыятарам і арганізатарам яе было вышэй названае таварыства, усе мерапрыемствы яно палічыла патрэбным праводзіць на польскай мове. Вітаў жа гасцей ад імя гарадскіх улад намеснік старшыні выканкама на рускай мове.

Ці не праўда, такія дзівосы магчымы толькі ў нас, на Беларусі? Але вядучы, пэўна ж, адчуў нейкую ненармальнасць у тым, што дзеецца: людзі прыехалі на Беларусь, а з імі размаўляюць на чужой мове. І вось на трыбуну запрасілі, нарэшце, старшыню лідскай гарадской рады Таварыства беларускай мовы. З першых слоў Міхася Мельніка, сказаных па-беларуску, у зале стала ціха-ціха... Людзі з асаблівай чуйнасцю ўспрымалі і як быццам уваскрашалі ў сваіх душах напаўзабытыя гукі, матчыну мову. Пэўна ж, перад унутраным зрокам кожнага ўзніклі малюнкі далёкага мінулага, родных мясцін, таго мілага куточка, дзе чалавек упершыню ўсвядоміў сябе асобай. У кожнага зашчымела сэрца і на вочы набеглі слёзы...

Людзі ў адзіным парыве падняліся з месц і гарачымі апладысментамі праводзілі прамоўцу. Многія памкнуліся паціснуць яму руку, абняць і пацалаваць за тую цеплыню, што, нарэшце, адчулі яны на былой Радзіме. Мабыць, кожны ў гэты момант адчуў сябе сынам гэтай зямлі, адчуў сябе беларусам...

Пытанняў, што ўзнікаюць у сувязі з сустрэчай землякоў, мноства. Але галоўнае адно: калі мы навучымся паважаць сябе? Калі перастанем здраджваць Бацькаўшчыне, ламаць сябе на польскі ці расійскі лад? Калі, нарэшце, перастануць сілком цягнуць беларуса да Польшчы ці Расіі?

Тое, што адбылося, — недаравальны «пракол» мясцовых улад. З Лідчыны выехала не так многа палякаў (іх была меншасць). У асноўным жа выехалі беларусы. Дык чаго ж іх тут, на роднай зямлі, вітаюць на чужой мове?

Што да польскага таварыства, то яно кіруецца адным прынцыпам — дэманстраваць польскасць гэтай тэрыторыі.

У Дэкларацыі аб суверэнітэце Беларусі сказана, што грамадзяне рэспублікі ўсіх нацыянальнасцей складаюць беларускі народ. Так давайце, спадары, памятаць пра гэта і не навязваць нам каланіяльную ментальнасць.

(Перадрук з газеты «Народная трыбуна», 1992, № 10).

Кароткі слоўнік эканомікі

АМАРТЫЗАЦЫЯ. Есць тэхнічнае значэнне гэтага слова, якое паходзіць ад французскага «амарцір», што азначае «аслабляць, змякчаць» (удары). Але як эканамічны тэрмін А. мае позналацінскае паходжанне. Гэта паступовае перанясенне кошту асноўных вытворчых фондаў на прадукцыю ці паслугі па меры таго, як адбываецца фізічны ды і маральны знос абсталявання. Будзе мець значэнне ў часе прыватызацыі. Агульная норма амартызацыі мае формулу:

А=Ф (балансавы кошт асноўных фондаў) плюс Р (выдаткі на капітальны рамонт) мінус Л (ліквідацыйны кошт, т. зн. выручка ад продажу выбыўшых сродкаў працы за вылікам выдаткаў на дэмантаж), падзеленае на ПФ (працягласць функцыяніравання асноўных фондаў) і ўсё гэта ўрэшце памножанае на 100.

Пасля рэалізацыі (продажу) створанай прадукцыі ў нармальнай гаспадарцы частка прыбытку (выручкі) пераводзіцца ў спецыяльны амартызацыйны фонд, які ідзе на аднаўленне (рэнавацыю) асноўных фондаў. У краінах з развітай рыначнай эканомікай дзяржава, каб заахвоціць прадпрымальнікаў, не скупіцца на амартызацыйны фонд, адпаведна зніжае падаткаабкладанне на агульны прыбытак.

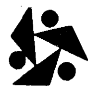

Пра слова «пазычаны»

Лексемы *пазычанне* і *запазычанне, пазычаны* і *запазычаны, пазычаць* і *запазычаць* (і *запазычваць*), *пазычыць* і *запазычыць*... Першыя словы гэтых пар бытуюць на ўсім беларускім абшары, другія ж—функцыянальна абмежаваныя, выкарыстоўваюцца ў пісьмова-кніжнай мове (навуковы стыль) і ў слоўніках жывой народнай мовы не фіксуюцца. (Толькі адна лексема *запазычыць* адзначаецца І. К. Бялькевічам у яго «Краёвым слоўніку Магілёўшчыны» (Мн., 1970). Ды ёсць падставы лічыць, што яна трапіла сюды з кніжнай мовы . Але двухтомныя акадэмічныя слоўнікі падаюць іх упоруч, лічаць магчымым выкарыстоўваць іх паралельна для пазначэння лінгвістычных тэрмінаў.

Першыя перакладныя слоўнікі беларускай мовы адпаведнікам расійскага *заимствовать, перенять* лічылі словы з прыстаўкаю *за-*: *запазычваць, запазычаць, запазычванне*. Праўда, у «Беларуска-расейскім слоўніку» М. Байкова і С. Некрашэвіча (Менск, 1927. С. 131) падаецца і *пазычанне*. Але ўжо ў шасцідзесятыя гады побач з прыстаўчнымі выкарыстоўваюцца і беспрыставачныя варыянты. Так, «Беларуска-рускі слоўнік» пад рэдакцыяй акадэміка К. Крапівы (М., 1962. С. 591), прымаючы пад увагу жывую народную мову (быў падрыхтаваны «Дыялекталагічны атлас беларускай мовы», які выйшаў у 1963 годзе), падае ўжо словы *пазычанне, пазычацца, пазычаць, пазычыць* як адпаведныя (у адным з сваіх значэнняў) расійскім *заимствовать, заимствование, перенимание*.

Двухтомны акадэмічны «Беларуска-рускі слоўнік» пад рэдакцыяй акадэміка К. Крапівы пацвярджае гэтыя значэнні. Так, у першым яго томе (Мн., 1988. С. 462) і прыставачныя ўтварэнні *запазычанасць, запазычыцца* выступаюць як адэкватныя расійскім *задолженность, задолжать*. У другім томе гэтага даведніка (Мн., 1989. С. 81) зафіксаваны лексемы:

п а з ы ч а н ы 1. одо́лженный, ссу́женный; 2. за́нятый; позаимствованный;

п а з ы ч а ц ц а — одолжа́ться, ссужа́ться; занима́ться; заимствоваться;

п а з ы ч а ц ь 1. (каму) одолжа́ть, ссужа́ть (кого); 2. (брать взаймы, в долг) занима́ть; заимствовать;

п а з ы ч ы ц ь 1. (каму) одолжи́ть, ссуди́ть (кого); 2. заня́ть, заимствовать, позаимствовать.

У «Русско-белорусском словаре» пад рэдакцыяй акадэміка К. Крапівы (Мн., 1982, т. II. С. 40) адпаведнікамі расійскага *перенимание* выступаюць тры словы: *перайманне, пазычанне* і *запазычанне*, а дзеяслову *перенимать* у другім яго значэнні (заимствовать) — *пераймаць, пазычаць, запазычаць, запазычваць;* зваротнай форме дзеяслова *перениматься* (у другім значэнні) — *пераймацца, пазычацца, запазычацца, запазычвацца*.

Як бачым, беспрыставачныя дзеясловы *пазычаць, пазычацца, пазычыць* і імены дэрыват *пазычаны* набываюць усе значэнні аднакаранёвых прыставачных слоў. Жывая народная мова заваёўвае свае пазіцыі, і ў пісьмова-кніжных стылях выкарыстоўваюцца агульнанародныя лексемы. Яны больш ёмістыя сваёю семантыкаю і маюць трывалыя карані ў народна-дыялектнай мове: «Свая скасілася (каса), трэба *пазычыць* у Хведара касы выкасіць гэты замежак», «Аддай *пазычаны* малаток суседу». І ніхто не скажа *запазычыць* ці *запазычаны*.

Нашы сучасныя тэрміналагічныя слоўнікі — «Русско-белорусский словарь лингвистических терминов» (Мн., 1988) і «Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў» (Мн., 1990), а таксама «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы», адстаючы ад жыцця, не адлюстроўваюць стану моўнае практыкі сённяшняга дня.

Тэрміны *пазычанне, пазычаныя словы, пазычаць, пазычацца, пазычыць*, засведчаныя найноўшымі двухтомнымі акадэмічнымі слоўнікамі, маюць права на тэрміналагічнае выкарыстанне не толькі ў спецыяльных слоўніках, але і ў падручніках па мове і мовазнаўчых працах.

Згадваецца ў гэтай сувязі і беспрыставачнае *увага*, якім карыстаўся Браніслаў Тарашкевіч у «Беларускай граматыцы для школ».

З прааналізаванага відаць: беспрыставачныя формы, пра якія ішла тут размова,— заканамерныя для сучаснай беларускай літаратурнай мовы словы. У час адраджэння нашай нацыянальнай мовы ім варта аддаць перавагу перад скалькаванымі прыставачнымі формамі. Тым самым будзе мацавацца сувязь літаратурнае мовы з жывою моваю беларускага народа.

Павел СЦЯЦКО,
доктар філалагічных навук.

Гук з дзесятага стагоддзя

Гук [г] — адзін з самых даўніх у нашай мове. Як зазначае Я. Карскі, гэты гук развіўся раней акання, і, магчыма, нашы продкі ведалі яго яшчэ ў X стагоддзі. Вучоны згадвае, што візантыйскі імператар Канстанцін Парфірародны называў пяты Дняпроўскі парог Бу-улнпрах. «Тут прах,— сцвярджае Я. Карскі,— несумненна прагъ, гэта значыць, што [г] вымаўляўся надобна як [х]».

Шчылінны, ці, як яго называюць вучоныя, фрыкатыўны гук [г] ведаюць і ўкраінцы, але ў нашай мове [г] утвараецца не ў горле, а ў роце з дапамогай шчокавых мышц. А таму беларускі [г] — цалкам адметны.

На пісьме гук [г] звычайна пазначалі літарай *г*, а ў беларускіх старажытных тэкстах, напісаных лацінкай, яго перадавалі лацінскай літарай *h*. Для перадачы чужамоўнага, паводле гучання проціleглага гука — выбуховага (пазначаецца лацінскай літарай g), нашы продкі нават прыдумалі асобнае спалучэнне літар — *кг*. Гэта можна ўбачыць у беларускіх рукапісных помніках, пачынаючы ад XIV стагоддзя: *Скиркгаилом* (грамата 1386 года), *Скиркгаило* (1387 год), *буркгмистру* (1397 год). Багата такіх прыкладаў і ў летапісах XV — XVI стагоддзяў: *Якгаилом, боркгъ, Якгаило* (адсюль і *Якаило*), *Кгедимина* (адсюль *Кедимина*), а таксама *кгинчалом, кгродских, кгдыбы* (Статут 1588 года).

Але выбухны [г] у запазычаных словах назначаўся таксама літарамі *г* (гетман), ґ (ґвалт), *к* (квалт) і нават спалучэннем *гг* (Ггидиминъ). Чужы гук, як бачым, не прыжываўся. Ды і цяпер пазычаныя словы беларусы пераважна вымаўляюць з «сваім» гукам [г]: *грунт, гвалт, ганак*.

Для дзяцей і дарослых

Алесь КІКЛЕВІЧ

ТЭФТЭЛІ

(Лінгвістычная казка)

Адзін селянін па імені Нічыпар прыехаў у горад, купіў тое-сёе ў краме ды пайшоў у сталоўку падсілкавацца. Праўду сказаць, Нічыпар меў з сабой у торбе і хлеб, і сала, і гуркі, але яму даўно ўжо хацелася адведаць гарадскіх страў, бо, здавалася Нічыпару, у іх і іншы пах, і іншы смак, і іншае ўсё.

Заняўшы чаргу, Нічыпар стаў думаць пра свае справы, а пакуль думаў, наблізіўся да касы. Там на невялікім узвышэнні сядзела дзябёлая жанчына і працавала на апараце, які ў яе велізарных руках здаваўся дзіцячай цацкай.

— Што? — грымнуў зверху яе магутны голас.

Нічыпар трохі разгубіўся.

— Дык каб падсілкавацца... — няўпэўнена прамовіў ён.

— Што выбіваць гаварыце хутчэй чарга чакае вас многа а я адна! — выпаліла касірка.

— Мне... гэта... каб ежу якую-небудзь... — папрасіў селянін, даверліва заглядаючы ёй у вочы.

— Якую-небудзь! — перакрывіла яго тая.— А нос і вочы ў вас ёсць?

— Ёсць,— адказаў Нічыпар і ўдакладніў.— Адзін нос і два вокі.

Касірка насупілася і начырванела.

— Перад вашым носам вісіць спіс страў а калі ў вас ёсць вочы дык трэба не стаяць доўбняй а чытаць што там напісана! — па ўсе магутныя грудзі вымавіла яна ўсе словы без перапынку.

— Ага, гэта іншая справа,— сказаў Нічыпар і зірнуў у паперку, якая вісела ля касы. Але адзіным знаёмым словам, якое адразу ўхапілі яго вочы, было слова *хлеб*. Нічыпар пачаў шукаць іншыя зразумелыя яму словы, але ці то ад паспеху, ці то ад хвалявання ён зноў і зноў вяртаўся да *хлеба*.

— Ну, што? — спыніла яго пошукі касірка.

—*Хлеб*,— сказаў Нічыпар і як можна больш лагодна.

— Тут вам не булачная! — адрэзала касірка.— Што на першае?

— А што на першае?

— Гэта я ў вас пытаюся: што *на пе́ршае?*

— А я ў вас пытаюся: *што́* на першае? Гэта зусім другое пытанне.

— Мяне не цікавяць вашы пытанні! — закрычала касірка і аж прыўзнялася з крэсла, так што, каб бачыць яе, Нічыпару прыйшлося добра задраць галаву.— Якую выбіваць першую страву?!

— Ат, давайце што ёсць... — знайшоўся Нічыпар.

Касірка націснула гузікі на сваім апараце і зноў звярнулася да яго.

— Што яшчэ?

— А што ёсць, а то я без акуляраў бачу дрэнна? — падманіў Нічыпар.

— Зразы і *тэфтэлі*.

Першае слова зусім не спадабалася Нічыпару, таму ён сказаў:

— Мне гэтыя... другія... гантэлі гэтыя ці як іх...

— *Адны?* — раптам спыталася касірка.

Нічыпар, які ўжо праклінаў тую хвіліну, калі ён спакусіўся на гарадскую сталоўку, пасля гэтых слоў касіркі проста аслупянеў.

— Што — *адны?*..

— *Тэфтэлі — адны?*

Нічыпар паварушыў глуздамі: «Калі касірку цікавіць, колькі я хачу гэтых, прабачце, тэфтэляў, то чаму яна не спытаецца па-людску: «Адзін тэфтэль ці колькі?» Але гэта яе пытанне «Тэфтэлі — адны?» было, як кажуць, ні да рады ні да звады.

Сказаўшы сабе «было ні было», Нічыпар прамовіў:

— *Два тэфтэлі.*

Тут касірка не вытрымала, падскочыла са свайго месца ды як зараве на ўсю сталоўку:

— *Адны ці з гарнірам?!*

Нічыпар паважаў жанчын, таму, каб больш не хваляваць касірку, якая, здавалася, праз хвіліну-другую разаб'е аб яго галаву свой касавы апарат, лагодна сказаў:

— Адны... Два тэфтэлі... Але... адны. Хаця два...

Касірка глядзела на яго, як на ворага народа.

Сеўшы за стол, Нічыпар з'еў свой абед, а з'еўшы, сказаў сам сабе: «У параўнанні да майго сала — паскудства паскудствам! І трэба было нервы вымотваць...»

Так Нічыпар адведаў гарадской ежы і з таго часу ў сталоўкі хадзіць зарокся.

З «падпольнай» кнігі

(Працяг. Пачатак у №№ 5–27).

Сацыяльны прэстыж мовы ў многім залежыць ад якасці культуры, сродкам матэрыяльнага выяўлення якой з'яўляецца гэта мова. З гэтага і вынікае асноўная загана дзеячаў нацыянальнай беларускай культуры. Нам трэба больш «Песняроў», «Харошак», «Верасоў», тады і мова наша набудзе пашану і павагу. Трэба клапаціцца, каб і многае іншае — наша адзенне, меню ў сталоўках і рэстаранах, архітэктура нашых гарадоў мелі нацыянальнае аблічча, узноўленае з улікам сучасных эстэтычных патрабаванняў. Гэта будзе садзейнічаць абуджэнню цікавасці да роднай мовы.

Перспектывы?.. Калі падняць узровень культуры народа, людзі будуць больш цікавіцца і праблемамі мовы, будуць больш глыбока меркаваць пра гэтыя рэчы... А за-паз людзі клапоцяцца, у асноўным, аб уладкаванні свайго дабрабыту. Гэта сведчыць аб адставанні ў культурным развіцці. І усё роўна. Іх турбуюць праблемы — мець модны зараз кажух, джынсы, карысныя сувязі...

Пра беларускую мову ўспамінаюць, калі трэба стварыць нейкую рэкламу. Да свята, напрыклад: «Квітней, родная Беларусь!» Трафарэты на аўтобусах — на 2 мовах... А вось на конкурс нацыянальнага сервісу — дык беларускія афіцыянты занялі апошняе месца, бо яны не маглі абслугоўваць наведвальнікаў на нацыянальнай мове...

Палітычныя дзеячы лічаць, што яны павінны толькі ўмацоўваць цэнтральную ўладу, а мова — гэта апошняя справа, як кажуць, «сцерпіцца — злюбіцца»...

Асноўная прычына заняпаду мовы — агульны заняпад у сучасным духоўным жыцці. Хто такія нашы вучоныя?.. Гэта ўчарашнія мужыкі... А мужыцкая ідэалогія — гэта кулацкая ідэалогія. Сапраўдны вучоны павінен рабіць ад сэрца. А ў нашай навуцы больш за грошы робяць... Чалавек быццам робіць добрасумленна тое, што ён робіць «у рабочы час». Але яго меркаванні пра гэта, адносіны глыбінныя — у сям'і, на вуліцы і г.д. — зусім іншыя...

(Каля 50 гадоў, беларус, прапагандыст)

— ...Больше всего я, белорус, ненавижу «радетелей за беларускую мову»... Тут-то, на публике, они «радеют» — а детей-то они отдают в русские школы!.. И сами в обычной жизни говорят по-русски...

(Паміж 30 і 40, беларуска, супрацоўніца мінскай рэдакцыі)

Не надо, чтобы человечество допустило исчезновение национальных языков, потому что языки являются частичкой духовной культуры народов. Если языки исчезнут, то поколения, которые будут жить после нас, не будут иметь представления о нашей культуре. Именно поэтому национальный язык должен быть сохранён.

...Очень жестоко будет, если исчезнет язык. Исчезнет язык — исчезнет и культура народа, который её создал... «Тарас на Парнасе», «Курган», «Паўлінка» Янкі Купалы... «Новая Зямля» Якуба Коласа... — пра гэту скварку... Як вобразна напісана!.. Калі чытаеш, то здаецца, што чуеш, як жарыцца гэтая скварка, чуеш яе пах... нібы чуеш пах дыму ад кастра, чуеш, як журчыць ручай, булькае вада... Всё это пересыпается жемчужинами беларускай мовы... Если исчезнет язык, всё это духовное богатство ляжет мёртвым грузом, умрёт...

...Живой язык должен остаться... Молодёжь деревенская начинает себя переламывать, приезжая в город, коверкать свой язык... Белорусский акцент остаётся, звучит ужасно... А ведь искусство национальное, его колорит выявляется, когда мы говорим на национальном языке... В троллейбусе, где угодно, часто слышишь: «Ой, якая непрыгожая, грубая мова. Навошта яна?.. Знішчыць яе!..»

...Очень красивый, искристый белорусский язык — если его не коверкают, а говорят чисто, мелодично... А говоры местные — настолько сочные, богатые!.. И каждый неповторим... По говору можно сразу узнать, откуда этот человек...

Все национальные языки должны сохраниться. Жестоко будет, если они исчезнут...

(— А як вы размаўляеце з людзьмі — на вуліцы, у крамах, у аўтобусах?.. З тымі ж вясковымі дзяўчатамі, хлопцамі, якія звяртаюцца да вас?..)

— Как все... Па-беларуску я размаўляю толькі з аўтарамі, якія са мной гавораць па-беларуску... э-э... з усімі, хто пачынае першым... І ведаеце — так прыемна! Мілагучна атрымліваецца... і так, здаецца, мы лепш і хутчэй разумеем адзін аднаго... можна сказаць, разумеем з паўслова...

(— Значыць, аўтары — нішуць, ганарары (ад радка) — ідуць... А па вуліцы можна «...говорить, как все нормальные люди?..»)

— Конечно, сложно всё это... Против всех ведь, так вот, демонстративно — не пойдёшь...

(50 гадоў, руская, спецыяліст па пытаннях навуковага атэізму)

— ...Што для мяне беларуская мова?...

Слухаю... понимаю... и то добра...

(46 гадоў, рускі, гісторык)

Белорусский язык является неотъемлемой частью белорусской национальной культуры. На протяжении всей истории белорусского народа его борьба за социальное и национальное освобождение была тесно связана с борьбой за право развивать свою культуру на родном языке. Подлинную реальность это право обрело в годы Советской власти, о чём свидетельствует расцвет белорусской культуры в наши дни. Я убеждён и в дальнейшей жизнеспособности белорусского языка, в его возможности осваивать вершины человеческого духа. В то же время национальные устремления всякого народа будут плодотворны лишь в том случае, если они будут совмещаться с интернациональными устремлениями, с глубоким уважением к языку и культуре других народов, с искренним желанием и усилиями обогащать свою культуру духовными ценностями всего человечества и, в особенности, теми духовными достижениями, которые были выработаны народами нашей страны в эпоху социализма.

Алег БЕМБЕЛЬ

(Працяг будзе).

Чыталі?

«...НІХТО НЕ ЗАБ'Е БЕЛАРУСКАЙ ДУШЫ!»

З нумара ў нумар радуе і захапляе «Спадчына». Вось гэта сапраўды нацыянальна-асветніцкі часопіс!

Запэўнівае ў гэтым і другі нумар «Спадчыны» за сёлетні год. Раздзел «Гісторыя і культура» дапамагае зрабіць сучаснаму чытачу сапраўднае адкрыццё, расказаўшы пра Менскую краёвую выставу беларускага мастацтва, арганізатарам якой, як ні дзіўна, стаў у 1918 годзе нямецкі вайсковец Альберт Іпель — першы, хто ўвёў у навуковы ўжытак тэрміны «беларускае мастацтва» і «беларуская школа малярства».

На пытанне, «Калі на Беларусі з'явілася пісьмо?», спрабуе адказаць Эдвард Зайкоўскі. Яго матэрыял багата ілюстраваны, што робіць публікацыю прыдатнай для выкарыстання ў школе.

У раздзеле літаратурнай спадчыны надрукаваны творы Кастуся Езавітава і Пятра Бітэля. Даведку пра Езавітава і каментарыі да вершаў міністра вайсковых спраў у першым урадзе БНР падрыхтаваў А. Бяляцкі.

Ўжо ніхто не заб'е
беларускай душы!
Ў цяжкіх муках яна
акавалась бранёй!
Не зрачомся мы светлае
волі сваёй, —
На свет вольны мы выйдзем
з глушы!

Так пісаў К. Езавітаў у 1925 годзе.

Пятро Бітэль — таксама з кагорты людзей няпростага лёсу. Чалавек, які яшчэ ў сталінскім лагеры пераклаў на беларускую мову «Пана Тадэвуша», так і не пабачыў асобнага поўнага кніжнага выдання гэтай сваёй працы. «Спадчына» знаёміць чытача з яго перакладамі вершаў Адама Міцкевіча.

Завяршаецца ў гэтым нумары публікацыя працы А. Цьвікевіча «Западно-руссизм».

Уражвае публікацыя «Бітва на Басі» Яна Уладзіслава Пачобута-Адляніцкага. Гэта — старонкі з дыярыуша ашмянскага стольніка. Мемуары ахопліваюць час з 1640 па 1684 год. Падрыхтаваў каментарыі да твора і пераклаў яго з польскай мовы Віктар Таранеўскі.

Не пакінуць чытача абыякавым і астатнія публікацыі нумара, а таксама цікавыя і маляўнічыя рэпрадукцыі, што дапамагаюць увайсці ў свет гісторыі беларускай культуры і мастацтва.

Ганна ЦІТАЎКА.

Паэзіі радок чароўны

Данута БІЧЭЛЬ-ЗАГНЕТАВА

* * *

Стамлёныя не ад малітваў нашы косці.
Мы прападаем не на полі бітвы.
У гэтым свеце застаецца пазайздросціць
з двайным прыцэлам аўтамату ды нябыту.
О... Будслаўская Божая Маці,
звястуйся нашу долю перайманці!
Марудна ў муках дажывае дні стагоддзе.
Браты з братамі сустракаюцца, каб нішчыць.
Але не лопнула яшчэ цярпенняў днішча.
Народ не раствараецца ў народзе.
О... Маці Цудная з Вострае Брамы!
Мы нарадзіліся ў жалобныя рамы.

Васіль ЖУКОВІЧ

Мая гаротная Радзіма

Краю, светлы ад бярозаў,
ніваў аксамітных,
ільняных дзявочых косаў
і вачэй блакітных!
Ратавацца нам ад згубы
ўжо наканавана.
Чым залечым, краю любы,
чорных быляў раны?
Божа, ты не будзь глухі
да народных боляў,
за чужыя грахі
не карай нас болей.
Беларусь абарані,
Дай нам шлях свабодны,
шчасце-долю вярні,
волю — мове роднай.
Тут манкурты панавалі,
з імі — гераcтраты,
ўсе святыні руйнавалі,
памнажалі здрады.
Бальшавіцкая навала —
ўсіх нягод прычына.
Так надоўга заняпала
любая Айчына!
Згінь навекі, кабала!
адыдзі, нядоля!
Беларусь набыла
сімвал вольнай волі.
Бел-чырвона-белы сцяг,
сонейкам Пагоні
азарай ты нам шлях,
асвятляй нам гоні!

ЯКІМ БУДЗЕ НАЦЫЯНАЛЬНЫ КОМІКС?

Эканамічная нястача дакранулася і дзіцячай кнігі. Вырас яе сабекошт. Ды ўсё адно, выдадзеныя накладам у дваццаць — восемдзесят тысяч зборнікі вершаў, апавяданняў, адрасаваныя малышам, не затрымліваюцца на паліцах кнігарань.

Сярод кнігавыдавецкіх навінак — і беларускі комікс, традыцыі якога закладзены часопісам «Бярозка». А летась пачалі ўжо выходзіць і кніжкі-коміксы. Апошняя з навінак — «Дзе жылі бурсонікі». Аўтары тэксту — Уладзімір Цвяткоў і Алесь Каршакевіч. Малюнкі выканалі Кастусь Гардзееў і Алесь Каршакевіч. Пад адной вокладкай — два коміксы: «Дзе жылі бурсонікі» і «Планета «Мілітар». Ужо самі назвы гавораць, што юнага чытача чакаюць сустрэчы з нечым незвычайным.

«Фантастычна-касмічныя» гісторыі пабудаваны на вострым сюжэце, пазнавальныя і цікавыя па сваім змесце, абуджаюць фантазію, развіваюць уяўленне, мастацкі густ і, галоўнае, прыцягваюць дзяцей да роднай мовы.

Але ж што да моўных фарбаў, то хацелася б выказаць некалькі заўваг. У прыватнасці, па коміксу «Дзе жылі бурсонікі» (аўтар тэксту У. Цвяткоў). Зразумела, што ў коміксе немагчыма абысціся без усялякіх там «бах... трах... піў... фіууў...», воклічаў радасці, абурэння і здзіўлення. Але тут часам назіраецца звычайная непісьменнасць. Напрыклад: «І на маіх вачах атмасфера стала раставаць...», «Бадай, гэта адзінае, чым я магу спрабаваць даказаць...», «Адбылася аварыя — левую дзюзу заклінавала...»

Больш цікавы і захапляючы комікс «Планета Мілітар» (аўтар тэксту і малюнкаў Алесь Каршакевіч). Ёсць у ім элементы дэтэктыўнага характару, што надае твору большую дынаміку. Але і ў «Планеце Мілітар» многім выразам шкодзіць каструбаватасць, штучнасць.

Пазбавіўшыся гэтых і некаторых іншых хібаў, аўтары тэкстаў, безумоўна, павярнуліся б тварам да роднай мовы.

Гаворка пра першыя крокі ў распрацоўцы беларускага комікса вымушае звярнуць увагу і вось на што. Хацелася б, каб за цікаўнасцю да неверагоднага, да ўсялякіх там фантасмагорый мастакі, дзіцячыя пісьменнікі не пакінулі ўбаку сюжэты з нацыянальнай гісторыі. Калі ж мы хочам, каб комікс выхоўваў, уплываў на рост дзіцячай свядомасці, то і падыходзіць да яго трэба не толькі з тэхнакратычным поглядам на свет.

А.К.

Рубрыку вядзе

Лявон ***БАРШЧЭЎСКІ***

З глыбіні стагоддзяў дайшлі да нас шматлікія балады розных еўрапейскіх народаў, сярод якіх сваім непаўторным каларытам вылучаюцца англійскія і шатландскія народныя балады. Пераклад адной з іх прапануецца сёння ўвазе чытачоў.

ЗАГАДКІ

Шылі надвечар у садзе ўтраіх
Сёстры — Джэніфер, Джэнтль і Джун.
Бачаць: заехаў у госці да іх
Рыцар вандроўны — такі прыгажун!

Джэніфер першай вітаць падышла.
Джэнтль запрасіла гасцінна ў пакой.
Джун к вадапою каня павяла.
А салаўі аж звіняць над ракой.

Ложак для госця паслала адна
І пажадала, махнуўшы рукой:
— Добрай вам ночы і сноў да відна!
А салаўі аж звіняць над ракой.

— Перш чым заснеце,— і госць устае,
Гледзячы ў вочы сястры гаваркой,—
Вы адгадайце загадкі мае.
А салаўі аж звіняць над ракой.

— Што і бязногае гукі ражка
Ўсё ж апярэджвае ў тэмпе трушка?

Што ў нас вастрэй, чым шыпшыны шыпы?
Што йшчэ скупей, чым скупеча скупы?
Што нам цяжэй, чым паклажа свінца?
Што, як і хлеб, саладзей ледзянца?

Што беспрычынна, як марнасць людская,
Сумна ўздыхае, на лёс наракае?
Што, нас усіх паглынаючы ў плыні,
Нават глыбей, чым марскія глыбіні?

Ноч напралёт не наведаў вястун —
Сон ціхамірны дзявочы пакой.
Думалі ўсе, а прыдумала Джун
Пад перасвіст салаўёў над ракой:

— Бег пагалоскі аб ганьбе ці славе
Гук апярэдзіць ражка на аблаве.
Голад вастрэй, чым шыпшыны шыпы.
Доля скупей, чым скупеча скупы.
Грэх на душы па астатні канец
Людзям сумленным цяжэй, чым свінец.

Слушнае слова бацькоў для дзяцей —
Хлеб іх штодзённы, але саладзей.
Сум без прычыны — вятроў уздыханне.
Самая ж глыб між глыбіняў — каханне!

Ясна разгадана ў яснае рание.
Сёстры міргаюць адна да адной:
Рыцару жонкай адгадчыца стане.
А салаўі аж звіняць за сцяной.

Пераклад з англійскай
Язэпа Семяжона.

Дэтэктыў. Прыгоды

Містэру Паркеру Пайну далажылі, што на прыём прыйшла місіс Эбнер Раймер. Ён ведаў гэтае імя і таму здзіўлена ўскінуў бровы.

Неўзабаве новая кліентка ўвайшла ў кабінет.

Місіс Раймер была высокая, мажная жанчына. Нават тоўстае футра не магло схаваць нязграбную постаць. Твар круглы, шырокі, чырванаваты. Чорныя валасы прычасаны па апошняй модзе, капялюшык аздоблены страусавым пяром.

Наведвальніца ўпала ў крэсла.

— Добрай раніцы! — сказала яна з грубаватым акцэнтам.— Калі вы наогул на што-небудзь здатныя, скажыце, як мне патраціць свае грошы?

— Вельмі арыгінальна...— прамармытаў Паркер Пайн.— У наш час мала хто задае такія пытанні. Вы сапраўды лічыце гэтую праблему невырашальнай?

— Вядома,— адрэзала наведвальніца.— У мяне тры футравыя шубкі, безліч модных французскіх убораў і ўсяго такога. Маю машыну і дом на Парк-Лэйне. Была і яхта, але я не люблю мора. У мяне мноства першакласнай прыслугі. Трохі паездзіла па свеце, пабачыла чужыя краіны. Але цяпер, Бог сведка, усё мне абрыдла, нічога не хочацца ні купляць, ні рабіць.— Дама з надзеяй глянула на містэра Пайна.

— Ёсць яшчэ бальніцы...— сказаў той.

— Што? Так проста аддаць грошы? Дудкі! Грошы зароблены, каб вы ведалі, цяжкай працай. Калі думаеце, што я збіраюся выкінуць іх, вы глыбока памыляецеся. Хачу іх патраціць, але так, каб была якая карысць. Дык вось, калі вам прыйдзе ў галаву якая вартая ідэя, можаце разлічваць на добры ганарар.

— Прапанова ваша мяне зацікавіла,— сказаў містэр Пайн.— Вы не ўпаміналі дачу.

— Забылася. Дача ў мяне ёсць. Страшэнна надакучыла.

— Раскажыце больш падрабязна пра сябе.

— З ахвотай. Мне не сорамна за маё паходжанне. Працавала на ферме. Калі была яшчэ дзяўчынай. Цяжкая была, скажу я вам, работа. Аднойчы пазнаёмілася з Эбнерам — ён працаваў непадалёк. Восем год заляцаўся да мяне, потым мы пажаніліся.

— Замуства было шчаслівае?— спытаўся містэр Пайн.

— Так. Але было і цяжкавата — двойчы ён заставаўся без работы, пайшлі дзеці. У нас было чацвёра, тры хлопчыкі і дзяўчынка. Усе яны памерлі. Можа, калі б выраслі, усё пайшло б інакш. — Твар жанчыны пасвятлеў, стаў крыху маладзейшы.— У яго былі слабыя лёгкія, у Эбнера. Не ўзялі на вайну. На рабоце ўсё ішло добра. Стаў дзесятнікам. Разумны быў чалавек. Удасканаліў нейкі там працэс. Яму добра заплацілі. Ён скарыстаў тыя грошы на новыя пошукі. І пасыпалася! Цяпер ён ужо сам стаў гаспадаром рабочых. Купіў два прадпрыемствы... Астатняе пайшло само сабой. Паплылі вялікія грошы. І цяпер яшчэ плывуць. Бачыце, спачатку было нават цікава. Свой дом, шыкоўная ванная, свая ўласная прыслуга. Ужо не трэба было самой гатаваць, скрэбці каструлі, мыць бялізну. Сядзі сабе на шаўковых падушках у гасцінай і звані ў званок, калі захочацца чаю, ну, быццам тая графіня! Смешна было, і нам гэта падабалася. А потым пераехалі ў Лондан. Уборы я шыла ў самых лепшых краўчых. Паехалі ў Парыж, на Рыўеру.

— А потым?

— Прывыклі да гэтага, здаецца. Але праз нейкі час стала неяк не па сабе. Былі дні, калі ежа нам не лезла ў горла,— а мы ж маглі заказаць, што захочацца! А тут яшчэ здароўе Эбнера пагоршылася. Многа плацілі дактарам. Плацілі многа, але яны нічога не маглі зрабіць. Спрабавалі тое, гэтае. Усё дарэмна. Ён памёр. Яшчэ малады чалавек — усяго сорак тры гады.— Жанчына змоўкла.

Містэр Пайн спачувальна паківаў галавой.

— Пяць гадоў прайшло, а грошы ўсё сыплюцца і сыплюцца. Я не могу прыдумаць, што б яшчэ купіць.

— Зразумела,— сказаў містэр Пайн.— Жыццё ваша сумнае. Яно не радуе вас.

— Надакучыла,— сказала місіс Раймер паныла. — У мяне няма сяброў. Новым патрэбны толькі розныя ахвяраванні, за спінай яны смяюцца з мяне. А старыя сябры адышлі. Бянтэжацца, калі

А. КРЫСЦІ

Справа адной багацейкі

(Апавяданне)

З кнігі «Містэр Паркер Пайн, дэтэктыў».

бачаць, як я раз'язджаю на машыне. Дапамажыце мне чым-небудзь, парайце! Можаце?

— Магчыма, што і магу,— раздумна адказаў містэр Пайн.— Цяжкавата будзе, але, думаю, ёсць шанц на поспех. Магчыма, мне ўдасца вярнуць вам тое, што вы страцілі — цікавасць да жыцця.

— Якім чынам?

— Гэта,— адказаў містэр Паркер Пайн,— мая прафесійная тайна. Я ніколі загадзя не раскрываю сваіх планаў. Толькі скажыце — ці можаце вы рызыкнуць? Я не гарантую поспеху, аднак, думаю, нейкая магчымасць удачы ёсць.

— Колькі ж гэта будзе каштаваць?

— Мне давядзецца ўжыць незвычайныя захады, таму давядзецца нямала патраціцца. Вазьму з вас тысячу фунтаў, вы іх заплаціце наперад.

— Ну і цана! — амаль у захапленні ўсклікнула місіс Раймер.— Але я рызыкну. Прывыкла за ўсё плаціць утрая даражэй. Аднак, калі я ўжо за штонебудзь даю грошы, дык стараюся абавязкова атрымаць тое, за што заплаціла.

— І вы атрымаеце,— сказаў містэр Паркер Пайн,— не бойцеся.

— Сёння ўвечары прышлю вам чэк.— Місіс Раймер паднялася з крэсла.— Сама не ведаю, чаму даверылася вам! Кажуць, дурні і грошы хутка разыходзяцца. А ў тым, што я дурніца, мне не боязна прызнацца. Вы саманадзейна абвясцілі ў газеце, што можаце зрабіць людзей шчаслівымі...

— Аб'явы ў газеце каштуюць грошай,— сказаў містэр Пайн.— Калі б я не стрымаў свайго слова, усе тыя грошы прапалі б. Я ведаю, дзе прычына няшчасця, таму ўмею стварыць адпаведныя ўмовы для шчасця.

Місіс Раймер недаверліва паківала галавой і пайшла, пакінуўшы пасля сябе водар дарагой парфумы.

Прыгажуня Клод Латрэль хуценька ўвайшла ў кабінет:

— Што-небудзь па маёй частцы?

Містэр Пайн пакруціў галавой:

— Даволі складаная справа. Так, нялёгкі выпадак. Баюся, прыйдзецца пайсці на рызыку.

— Можа, місіс Олівер?

Пачуўшы імя славутай пісьменніцы, містэр Пайн усміхнуўся.

— Місіс Олівер,— сказаў ён,— сапраўды больш за ўсіх падыходзіць. Але я прыдумаў больш дзёрзкі і смелы ход. Дарэчы, пазваніце, калі ласка, доктару Антробусу.

— Антробусу?

— Так. Спатрэбяцца яго паслугі.

Праз тыдзень місіс Раймер зноў з'явілася ў кабінеце Паркера Пайна. Той устаў, вітаючы яе.

— Затрымка, запэўняю вас, была выклікана неабходнасцю,— сказаў ён.— Патрэбна было шмат чаго ўладзіць, заручыцца паслугамі аднаго незвычайнага чалавека, якому давялося праехаць паў-Еўропы.

— Ох! — усклікнула жанчына іранічна. У яе з галавы не выходзіла, што яна выпісала чэк на тысячу фунтаў стэрлінгаў і што па чэку выплачаны грошы.

Містэр Паркер Пайн націснуў кнопку зумера. На выклік у кабінет увайшла маладая смуглявая дзяўчына, апранутая ў белы халат медыцынскай сястры.

— Усё гатова?

— Гатова. Доктар Канстанцін чакае.

— Што вы збіраецеся рабіць?— спыталася місіс Раймер.

— Крыху пазнаёміць вас з усходняй магіяй, мадам,— адказаў Паркер Пайн.

Місіс Раймер услед за сястрой паднялася на наступны паверх. Яе правялі ў пакой, не падобны да іншых у доме. Сцены былі ўпрыгожаны ўсходнімі вышыўкамі. Стаялі канапы з мяккімі падушкамі, падлогу ўсцілалі прыгожыя дываны. Нейкі чалавек сагнуўся над кафейнікам. Калі яны ўвайшлі, ён выпрастаўся.

— Доктар Канстанцін,— сказала сястра.

Доктар быў апрануты па-еўрапейску. Твар меў смуглы, вочы цёмныя, незвычайна вострыя і пранізлівыя.

— Гэта мой пацыент?— спытаўся ён нізкім голасам.

— Я не пацыент,— адрэзала місіс Раймер.

— Целам вы не хворая,— паясніў доктар,— але душою вы стаміліся. Мы, усходнія ўрачы, ведаем, як лячыць гэтую хваробу. Сядайце, выпіце кубачак кавы.

Місіс Раймер села і ўзяла ў рукі маленечкі кубак з духмяным напіткам. Пакуль яна няспешна сёрбала, доктар гаварыў:

— Тут, на Захадзе, лечаць толькі цела. Гэта вялікая памылка. Цела — усяго толькі інструмент. На ім іграюць мелодыю. Мелодыя можа быць сумная, дакучлівая. А можа весяліць, выклікаць захапленне. Вось апошняе мы ў вас і выклічам. У вас ёсць грошы. Вы са здавальненнем будзеце іх траціць. Жыццё зноў стане для вас цікавым. Гэта лёгка... лёгка... лёгка...

Пачуццё нейкай вяласці найшло на місіс Раймер. Постаці доктара і сястры пачалі расплывацца. На яе наляцела хваля глыбокага шчасця, захацелася спаць. Усё, што было навокал, пачало расці ў яе вачах.

— Спіце,— гаварыў доктар,— спіце. Вашы павекі заплюшчваюцца. Хутка заснеце. Будзеце спаць. Спаць...

Вочы місіс Раймер заплюшчыліся. Яна плыла ў нейкім цудоўным, вялікім, прасторным свеце...

Калі яна расплюшчыла вочы, ёй здалося, што прайшло шмат часу. Сёе-тое засталося ў памяці, але нібы ахутанае туманам,— дзіўныя, неверагодныя сны; потым пачуццё абуджэння; затым зноў сны.

(Працяг будзе).

«Вясёлка» зачароўвае ўсіх

Светлыя і самабытныя мелодыі выконвае фальклорна-этнаграфічны ансамбль «Вясёлка» з пасёлка Жамчужны Баранавіцкага раёна. Зусім нядаўна, але адразу смела і па-дзіцячы шчыра заявіў пра сябе гэты калектыў. Сваім нараджэннем ён абавязаны настаўніку мясцовай школы Сяргею Вітальевічу Логінаву. Таленавіты музыкант, тонкі знаўца мясцовых народных традыцый і звычак захапіў дзяцей ідэяй адраджэння і захавання мелодый роднага краю. Нямала папрацаваў Логінаў, каб адрадзіць і абнавіць старажытныя музычныя інструменты. Калі дзеці бяруць у рукі свістулькі, трашчоткі, то мелодыі набываюць арыгінальную гукавую палітру і сапраўднае народнае гучанне.

«Вясёлка» пакарае ўсіх, хто аднойчы пачуў россып яе напеваў. Запрошана яна і на вельмі прэстыжны I Сусветны фестываль дзіцячай фальклорнай творчасці, які па рашэнню ЮНЭСКА праводзіцца сёлета ў Чэха-Славакіі.

НА ЗДЫМКАХ: мы з «Вясёлкі»; юны ўдзельнік ансамбля Саша Якшук.

Фота Уладзіміра МЯЖЭВІЧА.

(БелТА).

Аляксандр КАПУСЦІН

Мачанка

Гумарэска

У сталоўцы дома адпачынку яны сілкаваліся за адным сталом. Хведар Кузьміч быў чалавек гаваркі, цікаўны і, як цяпер кажуць, камунікабельны. Пакуль афіцыянтка прынясе страву, ён то смешны які анекдот раскажа, то цікавую прымаўку прыгадае. Спакваля, быццам між іншым (некарэктна ж — у лоб: раскажы пра сябе!) папытае ў Антона Дзянісавіча што-небудзь з яго біяграфіі. Даведаўшыся, што Антон Дзянісавіч пісьменнік, выгукнуў:

— Здарова! Канешне, цяпер, калі мы будуем суверэнную дзяржаву, месца пісьменніка на пярэднім краі.— Голас яго стракатаў, як дызельны пускач.— Вы, прэса, у першую чаргу павінны дапамагаць народу вывучаць беларускую мову. Родную сваю. Мы ж, беларусы,— не пыл на ветры.

— Дык жа стараюцца пісьменнікі, кніжкі пішуць,— Антон Дзянісавіч хацеў сказаць узнёсла, але атрымалася неяк вінавата.

— Ага, пішуць. Ведаеце, я люблю беларускую літаратуру.

Антон Дзянісавіч падбадзёрыўся:

— А якія кніжкі вы апошнім часам чыталі? — Употай ён спадзяваўся, што, можа, шчыры кнігалюб назаве і яго які твор.

— Ніякіх не чытаў,— секануў Хведар Кузьміч.— Зрок пачаў падаць. — Ён даніў кампот і з пафасам застракатаў: — Выхаванне ў моладзі нацыянальнай свядомасці — неадкладны наш клопат. Бо, як гаворыць народная мудрасць, заўтрашняе надвор'е залежыць ад сённяшняга ветру.

Антон Дзянісавіч спаважна слухаў і думаў: «Святая праўда. З лопуху ж ружа не вырасце. А якія песні цяпер? З рэпрадуктараў і магнітафонаў на чорт ведае якой мове сыплюцца, быццам смецце з дранага мяшка».

Выходзячы са сталоўкі, Хведар Кузьміч далікатна пацікавіўся, на якія тэмы Антон Дзянісавіч піша кнігі. Пачуўшы, што, у асноўным, па гістарычныя, з лёгкім галантным паклонам падзякаваў пісьменніку: «Маё вам чытацкае шанаванне. Да гісторыі маю вялікую цікавасць. Вось падлячу вочы і налягу на гістарычную літаратуру».

Антон Дзянісавіч з кволай надзеяй падумаў: «І мой, можа, які раман заглыне, як некалі я «Ціхі Дон» заглынуў?» У душы адчуў, як расла і ўзмацнялася яго павага да гэтага чалавека: інтэлігент, сапраўдны, відаць, патрыёт. Не тое, што некаторыя іншыя — пустабрэхі.

Два тыдні праляцелі неўпрыкмет. У апошні дзень знаходжання ў доме адпачынку, пасля абеду, Хведар Кузьміч памякчэлым, нейкім нават лагодным голасам звярнуўся да Антона Дзянісавіча:

— Ёсць у мяне да вас, шаноўны пісьменнік, далікатная гаворка.

«Напэўна, прыдбаў маю кніжку і хоча, каб я напісаў яму аўтограф», — прыйшла да Антона Дзянісавіча радасная здагадка. Маланкай прамільгнула пачатковая фраза аўтографа, якую ён падсвядома падрыхтаваў ужо: «Шчыраму прыхільніку беларускай кнігі...»

— Канкрэтней, прапанова ёсць,— удакладніў свой уступ Хведар Кузьміч.— Давайце на беларускай мове напішам падзяку кухару.— Ён сказаў і азартна, як у заклад на скачках, пацёр далоні.— Праўда ж, смачную беларускую мачанку гатуе, шэльма!

Народная лякарня

ПРАЦЯГВАЕМ ДРУКАВАЦЬ РЭЦЭПТЫ ПА МЕДАЛЯЧЭННІ

1. Пры глістах ужываецца кашка з гарбузовых семачак з мёдам.

Высушанае і абабранае ад лупін гарбузовае насенне (семачкі, 300 г) невялікімі порцыямі растаўчы ў ступцы, дабаўляючы па кроплях кіпячоную астуджаную ваду (не больш за 50 мл) і мёд (15 г). Даросламу прымаць нашча па 1 сталовай лыжцы з перапынкамі на працягу гадзіны. Праз тры гадзіны трэба прыняць слабіцельнае, напрыклад 20 г сульфату магнію, а праз паўгадзіны паставіць ачышчальную клізму.

Дзецям 2—3-гадовым даюць на адзін прыём 50 г кашкі, 3—4-гадовым — 70 г, 5—6-гадовым — 100 г, 10—12-гадовым — 150 г.

Звычайна гэта лякарства прымаюць некалькі разоў з 2—3-дзённым перапынкам.

2. Пры захворваннях кішэчніка, запорах рэкамендуецца гарбузовая каша з мёдам. Яна паляпшае маторную функцыю кішэчніка, узмацняе выдзяленне солей з арганізма, паляпшае работу нырак.

Абабраць гарбуз, парэзаць кавалачкамі і патушыць са сметанковым маслам, затым дабавіць манныя крупы або распаранае проса, мёд, соль і згатаваць кашу.

На 500 г гарбуза — 0,5 шклянкі вады, 60 г манны, 2 сталовыя лыжкі мёду і 50 г сметанковага масла.

3. Пры нетрыманні мачы ў дзяцей добра прымаць мёд перад сном (1—2 чайныя лыжачкі). Больш эфектыўным з'яўляецца ўжыванне мёду разам з настоем крываўніку з палявым хвашчом (па 1 чайнай лыжачцы кожнай травы на шклянку кіпеню, настойваць 2 гадзіны, працадзіць). Прымаць па 0,5 шклянкі.

4. Пры катары носа (насмарку) ужываюць 30 % раствор мёду ў соку сырых чырвоных буракоў. Закапваюць 5—6 кропель у кожную ноздру 4—5 разоў на дзень.

5. Пры кашлі прымаюць напітак, прыгатаваны наступным чынам: 500 г абабранай і пакрышанай рэпчатай цыбулі, 50 г мёду, 400 г цукру варадь у 1 л вады на слабым агні 3 гадзіны. Вадкасць захоўваць у слоіку са шчыльнай накрыўкай. Прымаць па 1 сталовай лыжцы 3—4 разы на дзень.

Крыжаванка-пераклад

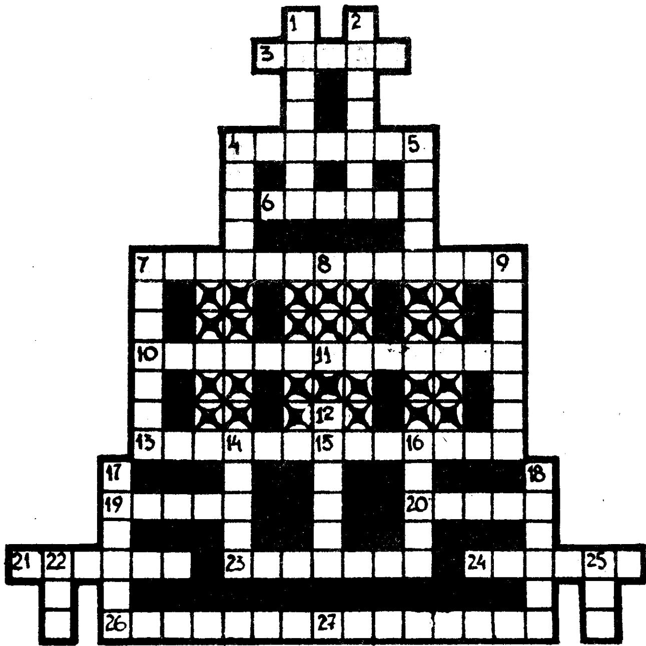

ПА ВЕРТЫКАЛІ: 1. Мелколепестник. 2. Опёнок летний. 4. Ива. 5. Алоэ. 7. Мухомор поганковидный. 9. Колпак кольчатый. 12. Тополь. 14. Мак полевой. 16. Нырок. 17. Кошачья лапка. 18. Молодило. 22. Вяз. 25. Вьюн.

ПА ГАРЫЗАНТАЛІ: 3. Свёкла. 4. Василёк. 6. Касатик. 7. Моховик жёлто-бурый. 8. Подосиновик. 10. Лещина. 11. Груздь перечный. 13. Лядвенец. 15. Опёнок осенний. 19. Груздь настоящий. 20. Посконник. 21. Плотва. 23. Лютик. 24. Пескарь. 26. Моховик (другая назва). 27. Ежа сборная.

Падрыхтаваў студэнт V курса біялагічнага факультэта БДУ Вячаслаў ПЛЯЧКО.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 26

ПА ВЕРТЫКАЛІ: 1. Павага. 2. Адліга. 3. Валляк. 4. Знаўца. 6. Парада. 7. Нічога. 10. Сціртаванне. 14. Кайстра. 15. Прыклад. 16. Заваёва. 17. Погалас. 19. Спевы. 20. Пацук. 23. Тэрмін. 25. Уваход. 27. Тканка. 28. Гукавы. 29. Крыўда. 30. Пралік.

ПА ГАРЫЗАНТАЛІ: 5. Вандраванне. 8. Сакавік. 9. Слоўнік. 11. Вага. 12. Асцюк. 13. Ахоп. 18. Папас. 20. Пакой. 21. Легкаважнасць. 22. Араты. 24. Кубак. 26. Дрот. 28. Ганак. 30. Прас. 31. Сітаўка. 32. Сырадой. 33. Скавароднік.

Наш адрас: 220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Тэлефон рэдакцыі: 33-17-83.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара неабавязкова можа адпавядаць меркаванню рэдакцыі.
Рукапісы рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.
МВПА імя Якуба Коласа. Мінская паліграфічная фабрыка «Чырвоная Зорка».
Наклад 6993 паасобнікі Зак. 1186. Індэкс 63865.